

Lagrådsremiss

Stärkt rättssäkerhet och vårdinnehåll i LVM-vården m.m.

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 10 februari 2005

Morgan Johansson

Björn Reuterstrand
(Socialdepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås ändringar i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) som sammantaget syftar till att stärka den enskildes rättssäkerhet och att förbättra kvaliteten i vården. I förekommande fall föreslås motsvarande ändringar i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Polisens befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande föreslås upphöra och polisen ges istället en befogenhet att gripa in enligt polislagen (1984:387) för att säkerställa att ett omedelbart omhändertagande kan komma till stånd. Reglerna för underställning av beslut om omedelbart omhändertagande till länsrätten och upphörande av beslut om omedelbart omhändertagande skärps, bl.a. genom införande av exakta tidsgränser för underställning. Ansvaret för verksamhetschefen vid den sjukhusenhet där patienten vistas skärps genom stärkt underrättelseskyldighet och skyldighet att kvarhålla en patient som vill lämna sjukhuset. Syftet med vården preciseras. En proportionalitetsprincip föreslås i LVM och LVU med avseende på de särskilda befogenheter som tillkommer LVM-hemmen och de särskilda ungdomshemmen. Om otillåten egendom påträffas vid hemmen *skall* den omhändertas. Möjligheten att använda sig av urin-, blod- och utandningsprov för att kontrollera drogpåverkan vidgas. En sekretessbrytande regel föreslås i LVM och LVU som gör det möjligt för Statens institutionsstyrelse att inhämta uppgifter som är nödvändiga för uppföljning av vården.

Samtliga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 2005.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	4
2	Lagförslag.....	5
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.....	17
2.3	Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)	21
3	Ärendet och dess beredning.....	22
4	Allmänna utgångspunkter.....	22
4.1	Individens skydd enligt regeringsformen och Europakonventionen	25
5	Frågor i anslutning till omedelbart omhändertagande och ansökan om vård.....	26
5.1	Polisens befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande upphör.....	26
5.2	Underställning till länsrätt och upphörande av beslut om omedelbart omhändertagande	29
5.3	Anmälningsskyldigheten skärps	32
5.4	Bestämmelserna om kontaktmannaskap upphävs.....	32
6	LVM-vårdens syfte och innehåll	34
6.1	Syftet med vården	34
6.2	Hälso- och sjukvårdens ansvar för inledande sjukhusvård	35
6.3	Skärpt ansvar för verksamhetschefen	36
6.3.1	Skyldighet för verksamhetschefen att hindra en vårdtagare att lämna sjukhuset.....	37
6.4	Stärkt samarbete mellan socialtjänsten och LVM-vården	38
6.5	Anmälan till Statens institutionsstyrelse i vissa fall	40
7	Särskilda befogenheter	41
7.1	Proportionalitetsprincipen.....	41
7.2	Provtagning vid misstänkt alkohol- eller drogpåverkan.....	42
7.3	Omhändertagande av otillåten egendom.....	43
7.4	Befogenhet att fatta beslut	45
7.5	Rätten att överklaga	45
8	Uppföljning och utvärdering	46
9	Ekonomiska konsekvenser	49
10	Ikraftträdande	49
11	Författningskommentar	49
11.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).....	49
11.2	Förslaget till ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).....	57

11.3	Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387).....	59
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Tvång och förändring – Rättssäkerhet, vårdens innehåll och eftervård (SOU 2004:3)	61
Bilaga 2	Författningsförslag i betänkandet Tvång och förändring – Rättssäkerhet, vårdens innehåll och eftervård (SOU 2004:3)	67
Bilaga 3	Remissinstanser till betänkandet Tvång och förändring – Rättssäkerhet, vårdens innehåll och eftervård (SOU 2004:3)	81
Bilaga 4	Remissinstanser till Socialdepartementets promemoria med förslag till ändringar i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	82

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
2. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och
3. lag om ändring i polislagen (1984:387).

2 Lagförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall¹

dels att 8, 28 och 29 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 1 – 4, 6, 11, 13, 15, 16, 18, 24–27, 30–32 a, 33 a, 36, 39 och 43–47 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas fem nya paragrafer, 18 a och 18 b §§, närmast före rubriken Särskilda befogenheter, 30 a §, samt närmast före rubriken Bestämmelser om handläggningen, 36 a och 36 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

De i 1 § socialtjänstlagen (2001:453) angivna målen för samhällets socialtjänst skall vara vägledande för all vård som syftar till att hjälpa enskilda människor att komma ifrån missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel. Vården skall bygga på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet och skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samverkan med den enskilde.

Vård inom socialtjänsten ges en missbrukare i samförstånd med honom enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). En missbrukare skall dock beredas vård oberoende av eget samtycke under de förutsättningar som anges i denna lag (tvångsvård).

För tvångsvårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen, om inte något annat anges i denna lag.

Föreslagen lydelse

1 §²

De i 1 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) angivna målen för samhällets socialtjänst skall vara vägledande för all vård som syftar till att hjälpa enskilda människor att komma ifrån missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel. Vården skall bygga på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet och skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samverkan med den enskilde.

2 §³

Vård inom socialtjänsten ges en missbrukare i samförstånd med honom *eller henne* enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). En missbrukare skall dock beredas vård oberoende av eget samtycke under de förutsättningar som anges i denna lag (tvångsvård).

¹ Senaste lydelse av 8 § 1994:96
29 § 2001:464.

² Senaste lydelse 2001:464.

³ Senaste lydelse 2001:464.

3 §

Tvångsvården skall syfta till att motivera missbrukaren så att han kan antas vara i stånd att frivilligt medverka till fortsatt behandling och ta emot stöd för att komma ifrån sitt missbruk.

Tvångsvården skall syfta till att *genom behövliga insatser* motivera missbrukaren så att han *eller hon* kan antas vara i stånd att frivilligt medverka till fortsatt behandling och ta emot stöd för att komma ifrån sitt missbruk.

4 §⁴

Tvångsvård skall beslutas, om någon till följd av ett fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk *och* vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller på något annat sätt och han till följd av missbruket

Tvångsvård skall beslutas om,
1. någon till följd av ett fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk,
2. vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller på något annat sätt och
3. han *eller hon* till följd av missbruket

1. utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara,

2. löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv, eller

3. kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

a) utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara,

b) löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv, eller

c) kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

Om någon för kortare tid ges vård med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård hindrar detta inte ett beslut om tvångsvård enligt denna lag.

6 §⁵

Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med missbrukare är skyldiga att anmäla till socialnämnden om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt denna lag. Detta skall dock inte gälla myndigheter inom hälso- och sjukvården i vidare mån än som följer av andra stycket.

En läkare skall göra anmälan till socialnämnden, om han i sin verksamhet kommer i kontakt med någon som kan antas vara i behov

Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med missbrukare är skyldiga att *genast* anmäla till socialnämnden om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt denna lag. Detta skall dock inte gälla myndigheter inom hälso- och sjukvården i vidare mån än som följer av andra stycket.

En läkare skall *genast* göra anmälan till socialnämnden, om han *eller hon* i sin verksamhet kommer i kontakt med någon som kan an-

⁴ Senaste lydelse 2001:464.

⁵ Senaste lydelse 1994:96.

av omedelbart omhändertagande enligt 13 § eller vård enligt denna lag och *han* bedömer att denne inte kan beredas tillfredsställande vård eller behandling genom läkarens egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården.

tas vara i behov av omedelbart omhändertagande enligt 13 § eller vård enligt denna lag och *läkaren* bedömer att denne inte kan beredas tillfredsställande vård eller behandling genom läkarens egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården.

11 §⁶

Anser socialnämnden efter utredning att det finns skäl att bereda någon tvångsvård, skall nämnden ansöka om sådan vård hos länsrätten.

Till ansökan skall fogas den utredning nämnden gjort och, *om det inte möter synnerligt hinder*, ett läkarintyg om *missbrukarens aktuella hälsotillstånd*.

Till ansökan skall fogas den utredning nämnden gjort och ett *sådant* läkarintyg som avses i 9 §.

Om ansökan inte innehåller läkarintyg eller om det behövs av något annat skäl, får rätten besluta om läkarundersökning.

13 §⁷

Socialnämnden *eller polismyndigheten* får besluta att en missbrukare omedelbart skall omhändertas, om

Socialnämnden får besluta att en missbrukare omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att *han* kan beredas vård med stöd av denna lag, och

1. det är sannolikt att *missbrukaren* kan beredas vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas på grund av att *han* kan antas få sitt hälsotillstånd allvarligt försämrat, om han inte får omedelbar vård, eller på grund av att det *föreligger* en överhängande risk för att *han* till följd av sitt tillstånd kommer att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas på grund av att *missbrukaren* kan antas få sitt hälsotillstånd allvarligt försämrat, om han *eller hon* inte får omedelbar vård, eller på grund av att det *finns* en överhängande risk för att *missbrukaren* till följd av sitt tillstånd kommer att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

Kan socialnämndens beslut om omhändertagande inte avvaktas, får beslut om omhändertagande fattas av nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om tvångsvård, får även rätten besluta att missbrukaren omedelbart skall omhändertas.

När socialnämnden har ansökt om tvångsvård, får även rätten *på någon av de grunder som anges i första stycket* besluta att missbrukaren omedelbart skall omhändertas.

⁶ Senaste lydelse 1994:96.

⁷ Senaste lydelse 1994:96.

15 §⁸

Har socialnämnden *eller polismyndigheten* beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet *genast* underställas länsrätten eller, om beslutet har fattats efter det att nämnden har ansökt om tvångsvård, den rätt som prövar frågan om vård.

Har polismyndigheten fattat beslutet, skall myndigheten genast underrätta socialnämnden om sitt beslut.

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet *utan dröjsmål och senast dagen efter beslutet* underställas länsrätten eller, om beslutet har fattats efter det att nämnden har ansökt om tvångsvård, den rätt som prövar frågan om vård.

Av underställningen skall de förhållanden framgå som legat till grund för beslutet om omedelbart omhändertagande och de övriga omständigheter som är av betydelse för rättens prövning av om omhändertagandet skall bestå. Handlingarna i ärendet skall fogas till underställningen.

16 §⁹

I samband med att ett beslut om omedelbart omhändertagande underställs rätten skall *den myndighet som fattat beslutet*, om det *inte möter hinder*, låta den omhändertagne få del av handlingarna i ärendet samt underrätta honom om *hans rätt* att

1. yttra sig skriftligt till rätten inom en viss angiven tid,
2. begära muntlig förhandling vid rätten, och
3. av rätten *erhålla* offentligt biträde.

Myndigheten skall också upplysa honom om att rätten kan komma att avgöra målet även om *yttrande inte lämnas*.

I samband med att ett beslut om omedelbart omhändertagande underställs rätten skall *socialnämnden*, om det *är möjligt*, låta den omhändertagne få del av handlingarna i ärendet samt underrätta honom *eller henne* om *sin rätt* att

1. yttra sig skriftligt till rätten inom en viss angiven tid,
2. begära muntlig förhandling vid rätten, och
3. av rätten *få* offentligt biträde.

Socialnämnden skall också upplysa *den enskilde* om att rätten kan komma att avgöra målet även om *det inte lämnas något yttrande*.

18 §

Om omhändertagande har beslutats enligt 13 § första eller andra stycket, skall ansökan om tvångsvård ha kommit in till länsrätten inom en vecka från det länsrätten meddelade beslut att omhändertagandet skulle bestå. *Har*

Om omhändertagande har beslutats enligt 13 § första eller andra stycket, skall ansökan om tvångsvård ha kommit in till länsrätten inom en vecka från det *att* länsrätten meddelade beslut att omhändertagandet skulle bestå.

⁸ Senaste lydelse 1994:96.

⁹ Senaste lydelse 1996:1645.

ansökan inte kommit in inom denna tid eller finner länsrätten att det inte längre finns skäl för omhändertagande, skall länsrätten upphäva beslutet om omhändertagande.

Ett beslut om omhändertagande upphör att gälla när rätten avgör frågan om vård enligt denna lag eller om den omhändertagne häktas.

18 a §

Ett beslut om omedelbart omhändertagande upphör att gälla

1. om beslutet inte har underställts länsrätten inom den tid som anges i 15 §,

2. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i 18 §,

3. när rätten avgör frågan om vård, eller

4. om den omhändertagne häktas.

18 b §

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, skall socialnämnden genast besluta att detta genast skall upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av rätten.

24 §¹⁰

Vården skall inledas på sjukhus, om förutsättningar för sjukhusvård är uppfyllda och det anses lämpligt med hänsyn till den planerade vården i övrigt.

Om någon behöver sjukhusvård under vårdtiden, skall han *beredas* tillfälle till sådan vård.

Verksamhetschefen för den sjukhusenhet där missbrukaren *vårdas* skall se till att socialnämnden eller *den som förestår vården vid LVM-hemmet* genast underrättas, om missbrukaren önskar lämna eller redan har lämnat sjukhuset. Verksamhetschefen *får* be-

Om någon behöver sjukhusvård under vårdtiden, skall han *eller hon ges* tillfälle till sådan vård.

Verksamhetschefen för den sjukhusenhet där missbrukaren *vistas* skall se till att socialnämnden eller *Statens institutionsstyrelse* genast underrättas, om missbrukaren önskar lämna eller redan har lämnat sjukhuset. Verksamhetschefen *skall* besluta att

¹⁰ Senaste lydelse 1996:797.

sluta att missbrukaren skall hindras att lämna sjukhuset under den tid som behövs för att säkerställa att missbrukaren kan föras över till ett LVM-hem.

missbrukaren skall hindras *från* att lämna sjukhuset under den tid som behövs för att säkerställa att missbrukaren kan föras över till ett LVM-hem.

25 §¹¹

Om beslut har fattats om tvångsvård eller omedelbart omhändertagande enligt denna lag skall Statens institutionsstyrelse efter anmälan av socialnämnden anvisa plats i ett LVM-hem.

Om intagning i och om utskrivning från ett LVM-hem beslutar den som förestår vården vid hemmet.

Statens institutionsstyrelse beslutar om intagning i och om utskrivning från ett LVM-hem.

Den som förestår vården vid ett LVM-hem får besluta att en intagen skall flyttas till ett annat LVM-hem, om det anses lämpligt från vårdsynpunkt och Statens institutionsstyrelse medger det.

Statens institutionsstyrelse får besluta att en intagen skall flyttas till ett annat LVM-hem, om det anses lämpligt från vårdsynpunkt.

26 §

Den som förestår vården vid ett LVM-hem skall fortlöpande hålla socialnämnden underrättad om hur vården framskrider och samråda med nämnden i alla frågor av vikt. Före överflyttning till ett annat hem och före utskrivning skall samråd alltid ske.

Statens institutionsstyrelse skall fortlöpande hålla socialnämnden underrättad om hur vården framskrider och samråda med nämnden i alla frågor av vikt. Före överflyttning till ett annat hem och före utskrivning skall samråd alltid ske.

27 §

Den som förestår vården vid ett LVM-hem skall, så snart det kan ske med hänsyn till den planerade vården, besluta att den intagne skall beredas tillfälle att vistas utanför LVM-hemmet för vård i annan form.

Statens institutionsstyrelse skall, så snart det kan ske med hänsyn till den planerade vården, besluta att den intagne skall beredas tillfälle att vistas utanför LVM-hemmet för vård i annan form.

Socialnämnden skall se till att sådan vård anordnas.

Om förutsättningar för vård i annan form *inte längre föreligger*, får *den som förestår vården vid LVM-hemmet* besluta att missbrukaren skall hämtas tillbaka till hemmet.

Om *det inte längre finns* förutsättningar för vård i annan form, får *Statens institutionsstyrelse* besluta att missbrukaren skall hämtas tillbaka till hemmet.

30 §

Socialnämnden skall aktivt ver-

Socialnämnden skall aktivt ver-

¹¹ Senaste lydelse 1993:3.

ka för att den enskilde efter vårdtiden får bostad och arbete eller utbildning samt se till att han får personligt stöd eller behandling för att varaktigt komma ifrån sitt missbruk.

ka för att den enskilde efter vårdtiden får bostad och arbete eller utbildning samt se till att han *eller hon* får personligt stöd eller behandling för att varaktigt komma ifrån sitt missbruk.

30 a §

Statens institutionsstyrelse skall följa upp verksamheten enligt denna lag. Uppföljningen skall omfatta tiden såväl under som efter avslutad vård.

Socialnämnden skall till Statens institutionsstyrelse lämna de uppgifter om enskilda som Statens institutionsstyrelse behöver för att fullgöra den skyldighet som följer av första stycket.

31 §¹²

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem får inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Han får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. *Påträffas* sådan egendom *som nu angetts*, får den omhändertas.

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem får inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Han *eller hon* får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. *Om* sådan egendom *påträffas*, *skall* den omhändertas.

32 §

Om det *anses påkallat*, får den som vårdas enligt denna lag kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, *när han kommer* till LVM-hemmet, för kontroll av att han inte bär på sig något som *han inte får inneha* där. Detsamma

Om det *behövs*, får den som vårdas enligt denna lag kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, *vid ankomsten* till LVM-hemmet, för kontroll av att han *eller hon* inte bär på sig något som inte får *innehas* där. Detsamma

¹² Senaste lydelse 1999:51.

gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom *eller henne*.

All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas *vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning*. Om möjligt skall ett vittne närvara.

32 a §¹³

Den intagne är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning, *vid ankomsten till LVM-hemmet och i samband med vistelse i annan form enligt 27 §*, lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

Den intagne är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

33 a §¹⁴

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal samt ta emot besök i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock förvägras telefonsamtal och besök om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. *Beslut om inskränkning i rätten att föra telefonsamtal och ta emot besök fattas av den som förestår vården vid hemmet.*

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal samt ta emot besök i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock förvägras telefonsamtal och besök om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

¹³ Senaste lydelse 2001:464.

¹⁴ Senaste lydelse 2001:464.

36 §¹⁵

Har alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 31 eller 35 § eller påträffats inom ett LVM-hem utan att det finns någon känd ägare till dem, *skall den som förestår vården vid hemmet* låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som erhålls vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma skall gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika.

Har alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 31 eller 35 § eller påträffats inom ett LVM-hem utan att det finns någon känd ägare till dem, *skall Statens institutionsstyrelse* låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § första stycket 1 lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som erhålls vid försäljning tillfaller staten.

36 a §

Tvångsåtgärder enligt 31–35 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, skall de användas.

36 b §

I 25, 27, 33 och 36 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 31–32 a och 33 a–35 §§ av Statens institutionsstyrelse.

Beslut om överflyttning enligt 25 § tredje stycket får förordnas att gälla omedelbart, om det behövs från vårdsynpunkt. Andra beslut av Statens institutionsstyrelse gäller omedelbart om inte något annat förordnas.

¹⁵ Senaste lydelse 1991:51.

39 §

I mål om beredande av tvångsvård skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövt. I andra mål enligt denna lag prövar rätten om det finns skäl att hålla muntlig förhandling.

Om någon part begär muntlig förhandling, skall sådan hållas. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han *eller hon* skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

43 §¹⁶

Beslut om omhändertagande enligt 13 § gäller omedelbart.

Beslut om överflyttning enligt 25 § tredje stycket får förordnas att gälla omedelbart, om det behövs från vårdsynpunkt. Andra beslut av den som förestår vården vid ett LVM-hem gäller omedelbart.

Rätten får förordna att beslut som rätten har meddelat skall gälla omedelbart.

44 §¹⁷

Beslut av den som förestår vården vid ett LVM-hem får överklagas av den enskilde hos länsrätten, om beslutet

1. gäller överflyttning eller avslag på begäran om utskrivning enligt 25 §,

2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

3. gäller vård i enskildhet eller avskildhet enligt 34 §, eller

4. gäller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Andra beslut enligt denna lag av *den som förestår vården vid ett*

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas av den enskilde hos länsrätten, om beslutet

1. gäller överflyttning eller avslag på begäran om utskrivning enligt 25 §,

2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

3. gäller vård i enskildhet eller avskildhet enligt 34 §, eller

4. gäller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

Andra beslut enligt denna lag av *Statens institutionsstyrelse* får inte

¹⁶ Senaste lydelse 1995:1317.

¹⁷ Senaste lydelse 2003:416.

LVM-hem får inte överklagas. överklagas.

Beslut om läkarundersökning enligt 9 § eller 11 § tredje stycket får inte överklagas.

Beslut om omhändertagande enligt 13 § första eller andra stycket får inte överklagas. Överklagande av rättens beslut om omhändertagande enligt 13 § tredje stycket är inte inskränkt till viss tid.

45 §¹⁸

Polismyndigheten skall lämna biträde för att

1. på begäran av socialnämnden eller rätten föra en missbrukare till en beslutad läkarundersökning,

2. på begäran av socialnämnden föra den som skall beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem eller sjukhus,

3. på begäran av verksamhetschefen i fall som avses i 24 § tredje stycket föra den som skall beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem, samt

4. på begäran av *den som förestår vården vid ett LVM-hem* efterforska, hämta eller förflytta någon som skall tas in i hemmet eller som vårdas där med stöd av denna lag.

Polismyndigheten skall lämna biträde för att

1. på begäran av socialnämnden eller rätten föra en missbrukare till en beslutad läkarundersökning,

2. på begäran av socialnämnden föra den som skall beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem eller sjukhus,

3. på begäran av verksamhetschefen i fall som avses i 24 § tredje stycket föra den som skall beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem, samt

4. på begäran av *Statens institutionsstyrelse* efterforska, hämta eller förflytta någon som skall tas in i hemmet eller som vårdas där med stöd av denna lag.

46 §¹⁹

Är någon som har beretts vård med stöd av denna lag misstänkt för brott, för vilket inte föreskrivs strängare straff än fängelse i ett år och som hör under allmänt åtal, samt har brottet begåtts innan vården påbörjades eller under vårdtiden, skall åklagaren pröva om åtal lämpligen bör ske. *Den som förestår vården vid det hem där den misstänkte vårdas* eller, om vården har upphört, socialnämnden skall därvid höras om det inte är obehövligt.

Är någon som har beretts vård med stöd av denna lag misstänkt för brott, för vilket inte föreskrivs strängare straff än fängelse i ett år och som hör under allmänt åtal, samt har brottet begåtts innan vården påbörjades eller under vårdtiden, skall åklagaren pröva om åtal lämpligen bör ske. *Statens institutionsstyrelse* eller, om vården har upphört, socialnämnden skall därvid höras om det inte är obehövligt.

¹⁸ Senaste lydelse 1996:797.

¹⁹ Senaste lydelse 2001:487.

Med socialnämnden avses i denna lag socialnämnden i den kommun som enligt 2 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) har ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp som han behöver. Att överflyttning av ärenden till en annan socialnämnd kan ske i vissa fall framgår av 16 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Beslut om tvångsvård enligt 5 § och med anledning av omhändertagande enligt 13 § fattas av den länsrätt inom vars domkrets den ansvariga kommunen är belägen. Den länsrätt som meddelade beslutet om vård beslutar också i frågor som avses i 44 § första stycket.

Med socialnämnden avses i denna lag socialnämnden i den kommun som enligt 2 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) har ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp som han *eller hon* behöver. Att överflyttning av ärenden till en annan socialnämnd kan ske i vissa fall framgår av 16 kap. 1 § socialtjänstlagen.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.
  2. Beträffande beslut om omedelbart omhändertagande som fattats före lagens ikraftträdande gäller bestämmelserna i 15, 16 och 18 §§ i dess tidigare lydelse. Bestämmelserna i 18 a § och 18 b § skall inte tillämpas på beslut om omedelbart omhändertagande som fattats före lagens ikraftträdande.
  3. Beslut som före lagens ikraftträdande fattats av den som förestår vården vid ett LVM-hem skall vid tillämpningen av denna lag anses fattade av Statens institutionsstyrelse.

²⁰ Senaste lydelse 2001:464.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 15 a, 16, 17, 19, 20, 42 och 43 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, närmast före rubriken Särskilda befogenheter 14 a § samt närmast före rubriken Upphörande av vård 20 a och 20 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 a §

Statens institutionsstyrelse skall följa upp verksamheten enligt denna lag. Uppföljningen skall omfatta tiden såväl under som efter avslutad vård.

Socialnämnden skall till Statens institutionsstyrelse lämna de uppgifter om enskilda som Statens institutionsstyrelse behöver för att fullgöra den skyldighet som följer av första stycket.

15 a §¹

Den intagne har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock förvägras telefonsamtal och besök, om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

En vistelse utanför hemmet skall avse en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Beslut om inskränkning i rätten att föra telefonsamtal eller ta emot besök samt om vistelse utanför hemmet fattas av *den som förestår vården vid hemmet*. Beslut om vistelse utanför hemmet skall fattas efter samråd med socialnämnden.

Beslut om inskränkning i rätten att föra telefonsamtal eller ta emot besök samt om vistelse utanför hemmet fattas av *Statens institutionsstyrelse*. Beslut om vistelse utanför hemmet skall fattas efter samråd med socialnämnden.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

16 §²

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana

¹ Senaste lydelse 2001:466.

² Senaste lydelse 1999:52.

medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. *Påträffas* sådan egendom hos den unge, *får* den omhändertas.

medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. *Om* sådan egendom *påträffas*, *skall* den omhändertas.

17 §³

Om det *anses påkallat*, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomst till hemmet, för kontroll av att denne inte bär på sig något som han eller hon inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom eller henne.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

Om det *behövs*, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomst till hemmet, för kontroll av att denne inte bär på sig något som han eller hon inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom eller henne.

All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas *vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning*. Om möjligt skall ett vittne närvara.

19 §⁴

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta *är påkallat* med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får *den som förestår vården vid hemmet* öppna och ta del av försändelser som kommer till

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta *behövs* med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får *Statens institutionsstyrelse* öppna och ta del av försändelser som kommer till eller

³ Senaste lydelse 2003:405.

⁴ Senaste lydelse 2003:406.

eller sänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som den unge inte får inneha enligt 16 §, skall egendomen omhändertas.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans eller hennes offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

20 §⁵

Har narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller har sådan egendom påträffats inom ett hem för särskilt noggrann tillsyn utan att det finns någon känd ägare till egendomen, skall *den som förestår vården vid hemmet* låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma skall gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika.

sänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som den unge inte får inneha enligt 16 §, skall egendomen omhändertas.

Har narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller har sådan egendom påträffats inom ett hem för särskilt noggrann tillsyn utan att det finns någon känd ägare till egendomen, skall *Statens institutionsstyrelse* låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § första stycket 1 lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

20 a §

Tvångsåtgärder enligt 15–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, skall de användas.

20 b §

I 15 a och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15 och 15 b–17 a §§ av Statens institutionsstyrelse.

⁵ Senaste lydelse 1999:52.

42 §⁶

Beslut av *den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn* får överklagas hos länsrätten, om beslutet

1. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 15 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

2. gäller vård i enskildhet enligt 15 b § eller avskildhet enligt 15 c §, eller

3. avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Beslut av *Statens institutionsstyrelse enligt denna lag* får överklagas hos länsrätten, om beslutet

1. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 15 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

2. gäller vård i enskildhet enligt 15 b § eller avskildhet enligt 15 c §, eller

3. avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

43 §⁷

Polismyndigheten skall lämna biträde för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. *den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn* efterforska och återhämta den som vårdas där på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

Polismyndigheten skall lämna biträde för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. *Statens institutionsstyrelse* efterforska och återhämta den som vårdas *vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn* på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2. Beslut som före lagens ikraftträdande fattats av den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem skall vid tillämpningen av denna lag anses fattade av Statens institutionsstyrelse.

⁶ Senaste lydelse 2003:406.

⁷ Senaste lydelse 2003:406.

2.3 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs att det i polislagen (1984:387) skall införas en ny paragraf, 12 a §, av följande lydelse.

12 a §

Om det finns skälig anledning anta att någon skall omhändertas med stöd av 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och kan socialnämndens beslut om sådant omhändertagande inte avvaktas med hänsyn till att det föreligger en överhängande och allvarlig risk för att den enskilde kommer till skada, får den enskilde tas om hand av en polisman för att genom dennes försorg skyndsamt överlämnas till sjukhus.

Bestämmelserna i första stycket innebär ingen inskränkning i möjligheterna att omhänderta en person enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

3 Ärendet och dess beredning

Genom beslut den 31 januari 2002 bemyndigade regeringen dåvarande chefen för Socialdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av tillämpningen av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Utredaren hade i uppdrag att analysera de faktorer som kunde tänkas ligga bakom tillbakagången i LVM-vården, bland annat anledningen till att antalet omedelbara omhändertaganden ökat under senare år och varför de alltmer sällan fullföljdes med en vårdansökan. Uppdraget innebar också att överväga om de särskilda befogenheterna att använda tvångsmedel som LVM-vården ger är ändamålsenligt och rättssäkert utformade (dir.2002:10). Utredningen antog namnet LVM-utredningen (S 2002:04). Regeringen beslutade den 23 januari 2003 (dir.2003:14) samt den 20 november 2003 (dir.2003:149) om tilläggsdirektiv som innebar förlängning av utredningstiden.

Utredningen har avgett betänkandet *Tvång och förändring – Rätts-säkerhet, vårdens innehåll och eftervård* (SOU 2004:3). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag finns redovisade i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning av remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S2004/288/ST).

Med anledning av LVM-utredningens förslag till ändringar i LVM bedömde Socialdepartementet att det i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) borde göras motsvarande ändringar i vissa frågor. Mot den bakgrunden har en inom departementet upprättad promemoria med sådana förslag remissbehandlats. En förteckning av remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S2004/8547/ST).

Lagradsremissen bygger på en överenskommelse mellan regeringen, Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

4 Allmänna utgångspunkter

Lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) är en viktig länk i en sammanhållen vårdkedja. Vård enligt LVM utgör samhällets yttersta garanti för att också de tyngsta missbrukarna, de som normalt inte själva efterfrågar behandling, ges möjlighet att komma ifrån sitt missbruk och beroende. För många av dem kan LVM-vård utgöra skillnaden mellan liv och död. Missbrukarvårdens utveckling under 1990-talet har dock inneburit att LVM-vården minskat i omfattning. Trots ett ökat tungt missbruk och trots att LVM år 1989 blev tvingande för socialnämnderna på så sätt att socialnämnden *skall* ansöka om beredande av tvångsvård om förutsättningarna för tvångsvård är uppfyllda, har den nedgång som inleddes i början av 1990-talet fortsatt. Nedgången i institutionsvård gäller också den frivilliga vården, men är mest märkbar inom tvångsvården, där antalet vårdade har minskat med omkring två tredjedelar mellan åren 1990–2003. Den 1 november 2003 vårdades 222 personer med stöd av LVM och drygt 3 300 på frivillig bas med stöd av

socialtjänstlagen (2001:453; SoL). Nedgången i tvångsvården har främst gällt alkoholmissbrukarna, medan andelen tvångsvårdade narkotikamissbrukare har varit relativt konstant. Andelen kvinnor i vård enligt LVM ökade något under 1990-talet, från drygt en femtedel år 1990 till omkring en tredjedel år 2003.

Utvecklingen inom missbrukarvården har skett samtidigt som missbruket av narkotika och alkohol har ökat kraftigt. Erfarenheten av narkotika bland elever i årskurs nio har fördubblats sedan åren 1989 och 1990 samtidigt som antalet tunga narkotikamissbrukare beräknas ha ökat från omkring 15 000 år 1979 till omkring 30 000 i dag. Till detta kommer en kraftigt ökad alkoholkonsumtion under senare år. Livssituationen för människor med omfattande sociala problem i form av t.ex. missbruk och hemlöshet präglas av bristen på resurser inom samtliga välfärdsområden – arbete, social trygghet, ordnat boende, hälsa. Ett uttryck för de tunga narkotikamissbrukarnas utsatthet är en kraftig ökning av den narkotika-relaterade dödligheten sedan åren 1989 och 1990.

Det ökade behovet av insatser mot missbruk har dock inte åtföljts av en motsvarande ökning av resurser för vård och rehabilitering. Tvärtom har kommunernas prioriteringar i stället lett till en nedrustning av vården. Enligt Socialstyrelsens rapport Vårdens värde – Vad får vi för pengarna i vård och omsorg (2002) har kommunerna sedan år 1995 dragit ner sina kostnader med 20 procent eller drygt en miljard kronor. Utvecklingen bekräftas av LVM-utredningen (S 2002:04), som konstaterar att det finns starka indikationer på att utvecklingen inom missbrukarvården har lett till att en grupp klienter, främst sådana med ett långvarigt alkoholmissbruk, inte får sina vårdbehov tillgodosedda. Enligt utredningen visar länsstyrelsernas verksamhetstillsyn att det i vissa kommuner sker en hårdhänt prioritering av vilka klienter som de facto beviljas bistånd enligt SoL. Elva länsstyrelser, däribland de tre storstadslänen, ansåg att det största problemområdet inom den kommunala missbrukarvården är insatsernas innehåll och de metoder som används, vilket bland annat tar sig uttryck i att kommunerna hänvisar klienter till öppenvård, trots att de är i behov av heldygnsvård. Enligt utredningens bedömning samspelar ett flertal överväganden när socialnämnden avgör val av vårdform och vårdinsats och vårdavgiften har betydelse i det sammanhanget. Utredningens bedömning har bekräftats av flera kommuner i remissbehandlingen av LVM-utredningens betänkande.

Socialstyrelsen uppmärksammade i sin rapport Organisation, resurser och insatser inom offentlig narkomanvård 2003 (ORION) att det fanns stora brister i resurserna för avgiftning i många kommuner, att uppsökande verksamhet saknades på många håll, att många verksamheter hade höga trösklar vilket försvårade för de mest utsatta att få vård samt att det fanns brister i eftervården. Kritik mot nedskärningar i vården och de tilltagande svårigheter som en enskild person som ansöker om bistånd till vård möter i kontakten med socialtjänsten har också upprepade gånger framförts av intresse- och klientorganisationer inom området.

Det är att LVM-vården utformas så att den möter både kvinnors och mäns behov. Av tradition har missbrukarvården främst utgått ifrån mannen som norm. Samtidigt har olika forskare, som har visat att när vård, behandling och rehabilitering utformas för att tillgodose kvinnors behov har dessa i stor utsträckning byggt på vad som är att betrakta som

”kvinnligt”. Båda dessa utgångspunkter är till nackdel för kvinnor med missbruksproblem. Det är därför viktigt att såväl LVM-vården som övrig behandling utgår ifrån ett genusperspektiv.

Ett kontrakt för livet

Mot den bakgrund som ovan tecknats konstaterade regeringen i budgetpropositionen för år 2005 att missbrukarvården är i behov av ett medelstillskott, för att komma tillrätta med sektorns problem (prop. 2004/05:1). För att stimulera kommunerna och andra aktörer att utveckla och stärka missbrukarvården föreslog regeringen ett riktat statsbidrag under tre år som skall bidra till att personer med missbruksproblem får sina vårdbehov tillgodosedda. Satsningen går under benämningen Ett kontrakt för livet.

Enligt LVM-utredningen visar erfarenheterna att långsiktighet, uthållighet och planering inom ramen för en vårdkedja är viktiga förutsättningar för framgång när det gäller behandlings- och rehabiliteringsinsatser. För att förstärka vårdkedjan föreslog utredningen att den vårdavgift som socialnämnden betalar för LVM-vården skall reduceras under den del av vården som sker med stöd av 27 § LVM, och som innebär vård i annan form inför övergången till tvångsvårdens upphörande och fortsatta vårdinsatser på frivillig bas. Ett villkor för avgiftsreduktion är att LVM-hemmet och socialnämnden på ett så tidigt stadium som möjligt träffar en överenskommelse om vilka insatser som skall vidtas, såväl under som efter avslutad LVM-vård. På regeringens uppdrag påbörjades under år 2004 en treårig försöksverksamhet inom Statens institutionsstyrelse (SiS) med ett innehåll liknande det som föreslagits av LVM-utredningen. Försöksverksamheten omfattar ett begränsat antal kommuner/kommundelar och LVM-hem. Regeringen har avsatt sju miljoner kronor årligen till projektet och Statens institutionsstyrelse (SiS) satsar lika mycket. Det finns dock enligt regeringens bedömning skäl att ta ytterligare ett steg, och att fullt ut genomföra LVM-utredningens förslag om en stärkt vårdkedja i anslutning till LVM-vården som omfattar hela landet. Regeringen har därför i budgetpropositionen för 2005 föreslagit att 100 miljoner kronor årligen avsätts under perioden 2005–2007. De kommuner som åtar sig att aktivt medverka i vårdplaneringen och att följa upp LVM-vården med fortsatta vårdinsatser samt bostad, sysselsättning och psykosocialt stöd skall få sin avgift väsentligt reducerad under den tid som vård i annan form enligt 27 § LVM pågår. Genom avgiftsreduceringen får kommunerna incitament att aktivt medverka i planeringen i anslutning till LVM-vården samt att följa upp vården med lämpliga insatser. Minskade kostnader för LVM-vården innebär också ett ökat utrymme för att förstärka andra delar av vårdkedjan. Statens institutionsstyrelse har regeringens uppdrag att genomföra satsningen.

Regeringen har därutöver föreslagit att 50 miljoner kronor avsätts för år 2005, 100 miljoner kronor för år 2006 och 250 miljoner kronor för år 2007 till ett riktat statsbidrag till kommunerna för att stimulera dem att stärka vårdkedjans alla delar. Hela satsningen inom ramen för Ett kontrakt för livet syftar till att förstärka missbrukarvården och ge flera missbrukare möjlighet att få sina ökade men hittills eftersatta vårdbehov tillgodosedda. En särskild utredare har i uppdrag att lämna förslag till en

vårdöverenskommelse mellan staten och kommunerna, där kommunernas åtaganden för att komma i åtnjutande av det riktade statsbidraget till missbrukarvården konkretiseras (dir. 2004:164, S 2004:11). Förslaget skall syfta till att utveckla missbrukarvården och skapa bättre förutsättningar för fler kvalificerade och långsiktiga vårdinsatser. Det skall utgå ifrån befintlig kunskap om olika behandlingsformers effektivitet samt kvinnors och mäns olika behov och förutsättningar samt ha ett brukarperspektiv. Uppdraget skall redovisas senast den 1 oktober 2005.

Satsningen Ett kontrakt för livet innebär enligt regeringens bedömning att fler personer med allvarliga missbruksproblem får möjlighet till vård och rehabilitering.

4.1 Individens skydd enligt regeringsformen och Europakonventionen

Ett tvångsomhändertagande innebär alltid en inskränkning av individens fri- och rättigheter, även om syftet är gott och för den enskildes bästa. Det ställs därför höga krav på rättssäkerheten i sådana fall. I regeringsformen 2 kap. 8 § anges att varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövande. Denna rättighet får begränsas genom lag (2 kap. 12 § regeringsformen), dock endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen, som är en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningar får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Vidare anges i artikel 5 i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet. Om det föreskrivs i lag får dock frihetsberövande ske av bland annat alkoholmissbrukare och missbrukare av droger. Eftersom lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) inskränker individens fri- och rättigheter är det av stor vikt att lagen är förenlig med både regeringsformen och internationella regler om mänskliga rättigheter, såsom Europakonventionen. LVM:s syfte är att skydda den enskilde, och i lagen finns ett antal garantier för att så ska ske. Förslagen till ändringar i LVM innebär att den enskildes rättssäkerhet stärks.

5 Frågor i anslutning till omedelbart omhändertagande och ansökan om vård

5.1 Polisens befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande upphör

Regeringens förslag: Enbart socialnämnden och länsrätten skall ha befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Polisens befogenhet upphör. Polisen får en uttrycklig befogenhet i polislagen (1984:387) att säkerställa att ett beslut om omedelbart omhändertagande kan komma till stånd.

LVM-utredningens förslag: Överensstämmer i stort med regeringens förslag

Remissinstanserna: Tillstyrks av flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig över förslaget, däribland *Rikspolisstyrelsen*, *Länsrätten i Västernorrland*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Länsrätten i Värmland* samt *Stockholm kommun*, *Luleå kommun* och *Kristianstad kommun*. Förslaget avstyrks av bland annat *Domstolsverket*, som menar att nuvarande ordning inte har inneburit några tillämpningsproblem. Även *Statens institutionsstyrelse (SiS)* avstyrker, eftersom de befarar att förslaget kan innebära att färre missbrukare kommer att få vård. Några andra remissinstanser, däribland *Socialstyrelsen*, är tveksamma, eftersom de befarar att praktiska problem kan uppkomma med förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Såväl polismyndigheten som socialnämnden har idag befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). I den ursprungliga LVM från 1981 hade polismyndigheten och länsrätten sådan befogenhet, men däremot inte socialnämnden. I uppföljningen av tillämpning och praxis av 1981 års lag konstaterade dåvarande socialberedning att den befintliga ordningen hade tydliga brister. Det ansågs bland annat inte rimligt att polismyndigheten i praktiken skulle kunna överpröva socialnämndens bedömning av att det förelåg ett akut vårdbehov. I samband med att den nuvarande lagen trädde ikraft den 1 januari 1989 genomfördes därför en ändring som innebar att också socialnämnden fick befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande. Andelen beslut som fattats av socialnämnden har därefter successivt ökat, från 78 procent 1990 till 88 procent 2004, medan polisens andel har minskat i motsvarande omfattning. Enligt LVM-utredningen bör beslutsfattandet när det gäller omedelbart omhändertagande renodlas, och innebära att enbart socialnämnden har befogenhet att fatta ett sådant beslut enligt 13 § LVM. Skälen är att bland annat behovet att renodla LVM som en vårdlag samt att det är socialnämnden som enligt 5 kap. 9 § SoL har ansvar för att vidta nödvändiga åtgärder i form av vård och behandling i syfte att hjälpa en person med alkohol- eller narkotikaberoende att komma ifrån sitt missbruk.

Regeringen delar den bedömningen. Socialnämndens ansvar för tvångsvården underströks redan 1994, då ansvaret för att ansöka om vård med stöd av LVM överfördes från länsstyrelsen till socialnämnden. Med

den ansvarsfördelning som därpå följde är det än mindre motiverat att polisen fattar beslut i frågor som är ett direkt och utpekat ansvar för socialnämnden. Någon motsvarande befogenhet för polisen finns inte i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Enligt utredningen har det inte framkommit något som tyder på socialnämndens jourssystem inte skulle fungera som avsett i akut uppkomna situationer när polisen bedömer att det finns skäl för nämnden att fatta beslut enligt 6 § LVU.

Förslaget får emellertid inte innebära att personer i behov av en akut insats som kan tillgodoses med ett omedelbart omhändertagande inte får denna. Givet det tunga missbrukets utveckling under senare år borde enligt regeringen antalet omedelbara omhändertaganden snarare vara högre än det är idag. Därför måste polisen också fortsättningsvis iaktta sin skyldighet att genast anmäla behov av tvångsvård enligt 6 § LVM. Därutöver måste socialnämnden ha en tillfredsställande jourberedskap, så att beslut om omedelbart omhändertagande kan fattas utan onödigt dröjsmål. Enligt en enkätundersökning som LVM-utredningen genomförde bland kommuner med färre än 30 000 invånare svarade samtliga tillfrågade kommuner att det i kommunen fanns en tillfredsställande jourberedskap. Det kan dock inte uteslutas att det kan uppkomma situationer som innebär att polisen inte omgående kan komma i kontakt med socialnämnden eller dess ordförande för beslut om omedelbart omhändertagande. Det är därför viktigt att polisen också utan den direkta befogenheten att besluta om omedelbart omhändertagande även i framtiden har befogenhet att gripa in för att säkerställa att ett beslut om omedelbart omhändertagande kan komma till stånd. I polislagen (1984:387) bör det därför införas en bestämmelse som ger polisen en sådan uttrycklig befogenhet. Bestämmelsen innebär att en polisman under vissa förutsättningar får ta hand om en person som kan förväntas bli omhändertagen enligt LVM och överlämna denne till sjukhus för medicinsk bedömning. Regeringen vill i sammanhanget understryka att socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVM måste fattas skyndsamt och i princip i direkt anslutning till polisens omhändertagande enligt polislagen. Det får inte uppstå en situation som innebär att en person som är i behov av omedelbara insatser inte får dessa, enbart på grund av att polisens omhändertagande inte i tid följs upp av socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVM. En förutsättning är naturligtvis att LVM enligt socialnämndens bedömning är tillämplig. Regeringen förutsätter att socialnämnden och polisen gemensamt överenskommer om rutiner för hanteringen av dessa ärenden.

Några remissinstanser har framfört farhågor att färre missbrukare kan komma att bli föremål för en vårdinsats om polisens befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande upphör. Regeringen vill därför understryka att socialnämnden enligt 5 kap. 9 § socialtjänstlagen (2001:453) har en skyldighet att aktivt sörja för att personer med missbruksproblem får den hjälp och det stöd som han eller hon behöver för att komma ifrån sitt beroende. Därtill kommer att det endast är socialnämnden som kan ansöka om vård hos länsrätten samt att det är socialnämnden som för talan i rätten. Om socialnämnden av något skäl väljer att inte följa upp ett beslut om omedelbart omhändertagande med ansökan om

vård riskerar insatsen att få karaktär av tvångsavgiftning, vilket inte är i överensstämmelse med lagens syfte. Genom att renodla rollfördelningen och tydliggöra socialnämndens ansvar ökar förutsättningarna för LVM-vården att utgöra inledningen till en långsiktigt syftande rehabilitering.

Socialnämnden fullföljer ett omedelbart omhändertagande med vårdansökan i omkring två tredjedelar av samtliga fall. Andelen var densamma 1990 och 2002, men har varierat över åren. Det framgår dock inte av LVM-utredningens material om det är polisens omhändertagande som i mindre utsträckning än socialnämndens leder till vårdansökan. Däremot framgår att de flesta vårdansökningar föregås av ett omedelbart omhändertagande. Drygt tre fjärdedelar föregicks 2002 av ett omedelbart omhändertagande. År 1990 var det mindre än hälften. En något större andel av polisens beslut fastställs inte av länsrätten vid dess prövning om omhändertagandet skall bestå (8 av 71 polisbeslut mot 53 av 582 socialnämndsbeslut 2003). Som ovan nämnts kan det finnas olika skäl till att ett omedelbart omhändertagande inte följs upp med ansökan om vård. Ett skäl kan vara att rekvisiten för LVM inte är uppfyllda. Det finns dock anledning att erinra om bestämmelsen i LVM som stadgar att tvångsvård *skall* beslutas om villkoren i övrigt är uppfyllda.

Med den föreslagna förändringen i befogenheten att besluta om omedelbart omhändertagande stärks socialnämndens ansvar för hela processen. Förslaget ligger väl i linje med de pågående strävandena att renodla polisverksamheten för att stärka dess kärnverksamheter.

Biträde av polismyndighet

Polisen har enligt ett stort antal författningar skyldighet att i olika sammanhang bistå myndigheter med handräckning. Av särskilt intresse i detta sammanhang är att det i 45 § LVM föreskrivs att polismyndigheten skall lämna biträde för att bl.a. föra en omhändertagen till LVM-hem eller sjukhus eller till en beslutad läkarundersökning.

Bakgrunden till polisens skyldighet att på begäran av annan myndighet bistå med handräckning är polisens befogenhet att använda våld i vissa situationer. En handräckningsbegäran skall dock ske först sedan den begärande myndigheten konstaterat att uppgiften inte kan lösas utan biträde av polisen. Detta har i flera fall kommit till uttryck i förarbetena till lagstiftningen på det sociala området (jfr t.ex. förarbetena till LVM i prop. 1981/82:8 s. 100 f).

Det har i ett flertal sammanhang också konstaterats att möjligheten att begära biträde av polismyndigheten inte tillämpas på det sätt som är avsett, se t.ex. delbetänkandena Mot ökad koncentration – Förändring av polisens verksamhet (SOU 2001:87) och Polisverksamhet i förändring (SOU 2002:70). I betänkandena har föreslagits att polisens skyldighet att bistå med handräckning skall begränsas på olika sätt bl.a. i LVM och i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Några författningsändringar med anledning av förslagen i betänkandena har ännu inte skett, men regeringen har i en till riksdagen nyligen överlämnad proposition Kvalitet, dokumentation och anmälningsplikt i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) (prop. 2004/05:39), m.m. föreslagit en begränsning av polisens handräckningsskyldighet i den i titeln till propositionen nämnda lagen. Enligt det för-

slaget får biträde av polisen endast begäras om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att polisens särskilda befogenheter enligt 10 § polislagen (1984:387) behöver tillgripas eller det annars finns synnerliga skäl.

Regeringen anser att det är angeläget att motverka att polisens resurser används för att verkställa andra myndigheters beslut i fall där polisens särskilda kompetens och befogenhet att bruka våld inte är nödvändig. Regeringen avser därför inom kort återkomma med förslag som berör de författningar som behandlas i Polisverksamhetsutredningens betänkanden. Det är därför lämpligt att avvakta med att föreslå författningsändringar avseende förutsättningarna för polisens biträde enligt LVM.

5.2 Underställning till länsrätt och upphörande av beslut om omedelbart omhändertagande

Regeringens förslag: I 15 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) görs en ändring så att det klart framgår att ett beslut om omedelbart omhändertagande skall underställas länsrätten utan dröjsmål och senast dagen efter det att beslutet är fattat. I en ny 18 b § föreslås att socialnämnden skall upphäva sitt eget beslut om omedelbart omhändertagande om det inte längre finns skäl för omhändertagandet. Enligt 18 a § skall ett beslut om omedelbart omhändertagande automatiskt upphöra att gälla om beslutet inte har underställts länsrätten i tid eller om ansökan om vård inte har gjorts inom en vecka från det att länsrätten meddelade beslut att omhändertagandet skall bestå.

LVM-utredningens förslag: Underställning av beslut om omedelbart omhändertagande ska ske utan dröjsmål och senast klockan 12 första dagen efter beslutet om omhändertagande. Underställning skall kunna ske muntligt, som en garanti för att inte tekniska problem med exempelvis en telefaxöverföring, skall få till följd att ett omhändertagande upphör. Överensstämmer i övrigt med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker en exakt tidsgräns för underställning, att ett beslut om omhändertagande upphör automatiskt om det inte görs någon vårdansökan samt att socialnämnden skall kunna upphäva sitt eget beslut. Några, däribland *Domstolsverket* samt *länsrätterna i Skåne* och *Jönköping*, anser att den föreslagna tidsfristen är alltför snäv. *JO* har framfört att det bör vara samma regler i LVU och LVM. Förslaget om muntlig underställning avstyrks av de flesta som har yttrat sig över den delen av förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Socialnämndens respektive polismyndighetens beslut om omedelbart omhändertagande skall enligt 15 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) *genast* underställas länsrätten. Finner länsrätten vid sin prövning av det underställda omhändertagandebeslutet att det inte finns något skäl för omhändertagandet skall rätten enligt 17 § LVM *genast* upphäva det. Det skall ske oberoende av om beslutet är verkställt eller inte. Ett annat skäl att upphäva beslutet är att socialnämnden inte inom föreskriven tid (en vecka) har inkommit med ansökan om vård. Länsrätten skall enligt 18 §

LVM också upphäva beslutet om det framkommer omständigheter i övrigt som gör att det inte längre finns skäl för omhändertagandet. Där- emot berörs inte i lagen, eller dess förarbeten, frågan om den myndighet som fattat ett omhändertagandebeslut också har rätt att upphäva sitt eget beslut före länsrättens prövning, i en situation när det inte längre finns skäl för ett omhändertagande.

LVM-utredningen urskiljer fyra olika faser från det att ett myndighets- beslut har fattats med stöd av 13 § LVM fram till en eventuell vård- ansökan enligt 4 § LVM. Dessa är

1. tiden från beslut om omhändertagande till underställning (beslutet har *inte* verkställts),

2. från underställning men före länsrättens prövning (beslutet har *inte* verkställts),

3. från underställning men före länsrättens prövning (beslutet har verk- ställts genom att klienten överförs till ett LVM-hem) och

4. tiden från länsrättens fastställelse fram till ansökan om beredande av vård enligt 4 §. Beslutet har verkställts och upphör att gälla om inte socialnämnden inom en vecka inkommer med vårdansökan.

I en situation enligt punkt 3 har klienten överförs till ett LVM-hem och behandlingsansvaret har därmed övergått till LVM-hemmet, även om socialnämnden fortfarande har kvar sitt övergripande ansvar. Det innebär att det är föreståndaren för LVM-hemmet som enligt 25 § LVM beslutar om utskrivning, varvid vården upphör. JO har påpekat att det endast är föreståndaren som kan besluta om utskrivning från dag då missbrukaren har blivit formellt inskriven (JO 1993/94 s. 289). Samtidigt har social- nämnden ett inte ringa inflytande över den fortsatta processen genom att omhändertagandet hävs om inte nämnden avser att ansöka om vård enligt 4 §. Denna situation är inte tillfredsställande reglerad. För att undanröja eventuella missförstånd som kan uppstå i en sådan situation bör det i lagen därför uttryckligen framgå att den beslutande myndigheten alltid skall ha skyldighet att upphäva sitt beslut enligt 13 § LVM om det inte längre finns skäl för omhändertagandet, oberoende av när beslutet har fattats eller om länsrätten redan har fastställt omhändertagandebeslutet. Ytterligare skäl som talar för att ett beslut aktivt skall upphävas av den som fattat det är att den person som är föremål för åtgärden inte skall behöva vara frihetsberövad längre tid än absolut nödvändigt. I det fall ett omhändertagandebeslut inte fullföljs av en vårdansökan kan en person vara frihetsberövad upp till fyra dagar, som är den tidsgräns inom vilken länsrätten har att pröva det underställda beslutet.

Bestämmelsen i 15 § om att beslutet *genast* skall underställas läns- rätten innebär enligt uttalanden i förarbetena att underställningen skall ske i mycket nära anslutning till att omhändertagandebeslutet har fattats och dokumenterats. JO har betonat att reglerna i 15 § LVM om under- ställning av beslut ”utgör betydelsefulla garantier för rättssäkerheten i förfarandet” (JO 1993/94 s.292). Innebörden av JO:s uttalande är att socialnämnden och polismyndighetens beslut om omedelbart omhänder- tagande skall lämnas in till länsrätten samma dag som beslutet har fattats eller senast påföljande dag. LVM-utredningen har, utifrån sitt över- gripande uppdrag att lämna förslag som syftar till att stärka den enskildes rättssäkerhet, övervägt *om* och i så fall *hur* nuvarande regler om under- ställning bör förändras. Framför allt två frågor har diskuterats i samman-

hanget, nämligen om det bör införas en exakt tidsgräns inom vilken underställning till länsrätten skall ske och om beslutet skall upphöra att gälla om det inte har underställts inom den tiden, samt om det bör vara möjligt att göra en muntlig underställning i avvaktan på att myndigheten har tillställt länsrätten handlingarna i ärendet.

LVM-utredningen har gått igenom samtliga myndighetsbeslut om omedelbart omhändertagande år 2002 med avseende på när länsrätten fick underställningsbeslutet. Av utredningens material framgår att merparten av besluten hade underställts länsrätten samma dag eller dagen efter. 23 procent av besluten hade underställts *senare* än dagen efter det att någon av de beslutande myndigheterna hade fattat beslut om omedelbart omhändertagande. Några av dessa, men knappast samtliga, kan avse beslut som har fattats efter kontorstid fredag eftermiddag och därför har varit möjliga att underställa först tre dagar efter (nämligen måndag morgon). I ett extremfall hade det gått 10 dagar från beslut om omhändertagande till dess beslutet underställdes länsrätten. Regeringen delar utredningens bedömning att det behöver klargöras inom vilken tidsgräns ett beslut om omedelbart omhändertagande skall underställas länsrätten, samt att beslutet skall upphöra att gälla om underställningen inte har inkommit i tid. Ett sådant förtydligande av lagen bidrar till att stärka den enskildes rättssäkerhet.

Utredningens förslag är att underställning skall ske senast klockan 12 första dagen efter beslutet om omhändertagande. De flesta remissinstanser som har yttrat sig över förslaget instämmer i att beslutet skall förfalla om inte underställning sker inom den gränsen. Några instanser, däribland JO och Domstolsverket, anser emellertid att tidsfristen är alltför kort. Det har framförts att tidsgränserna bör samordnas med vad som gäller för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) respektive konverteringar enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT). Enligt regeringens uppfattning skulle dock en samordning med reglerna i antingen LVU eller LPT innebära en försämring för den enskilde i förhållande till vad som gäller i dag, eftersom tidsfristerna i dessa båda lagar är längre än i LVM. Det ligger inte inom ramen för intresset att stärka rättssäkerheten inom LVM. Regeringen delar däremot flera remissinstansers betänkligheter mot en tidsgräns som är alltför snäv, eftersom förslaget om en precis tidsfrist också innebär att beslutet automatiskt förfaller om beslutet inte underställs i tid. Risken att praktiska hinder för socialnämnden att underställa beslutet inom ramen för tidsfristen kan innebära att välbehövliga insatser inte kommer till stånd bör inte negligeras, samtidigt som det inte är acceptabelt att ett frihetsberövande inte omedelbart följs upp av nästa steg i processen. Det bör därför införas en bestämmelse om att underställningen skall ske utan dröjsmål och senast dagen efter beslutet om omedelbart omhändertagande, samt att beslutet förfaller om underställningen inte inkommer inom den angivna tiden.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande skall också automatiskt upphöra att gälla om ansökan om vård inte har gjorts inom en vecka från det att länsrätten meddelade beslut att omhändertagandet skall bestå. Nuvarande regler innebär en omotiverad skillnad mellan LVU och LVM. Enligt 9 § LVU upphör ett omedelbart omhändertagande om inte en vårdansökan har gjorts i rätt tid, medan det i motsvarande regel i LVM

krävs ett särskilt beslut att omhändertagandet skall upphöra. Någon grund för den skillnaden finns inte enligt regeringens bedömning. Om en ansökan om vård enligt LVM inte inkommer i tid skall därför omhändertagande upphöra, i likhet med vad som gäller enligt LVU. Regeringen ser dock inga skäl att ändra nuvarande bestämmelse så att underställningen i enlighet med LVM-utredningens förslag skulle kunna ske muntligt. Som flera remissinstanser har påpekat fungerar det inarbetade system som i dag tillämpas väl, och några övertygande skäl till varför muntlig underställning bör införas har inte framkommit.

5.3 Anmälningsskyldigheten skärps

Regeringens förslag: I 6 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) läggs det fast att anmälningsskyldigheten skall fullgöras genast av anmälningsskyldig myndighet.

LVM-utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Tillstyrks av de remissinstanser som har yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Statliga och kommunala myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med personer med missbruksproblem är enligt 6 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) skyldiga att anmäla till socialnämnden om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt LVM. Av kravet på regelbunden kontakt följer, att myndigheter som visserligen kan komma i kontakt med personer med missbruksproblem men inte gör det regelbundet, som t.ex. skolan, familjerådgivningen eller verksamheten vid fritidsgårdar, inte berörs av anmälningsskyldigheten, även om de skulle komma i kontakt med personer med allvarliga missbruksproblem. För att socialnämnden på ett tillfredsställande sätt skall kunna leva upp till sitt ansvar för att personer med behov av vård får tillgång till rätt insatser är det viktigt med ett gott samarbete med andra myndigheter som kommer i kontakt med personer med missbruksproblem. Det gäller i särskilt hög grad i fråga om personer med så allvarliga missbruksproblem att vård enligt LVM kan komma ifråga. Anmälningsskyldigheten bör därför enligt regeringens bedömning skärpas genom att det i 6 § LVM läggs fast att anmälningsskyldigheten skall fullgöras *genast* om den anmälningsskyldiga myndigheten får kännedom om att en person kan vara i behov av vård enligt LVM. Anmälan skall göras så snart det överhuvudtaget är möjligt. Förslaget har ett nära samband med förslaget att polismyndighetens befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande upphör.

5.4 Bestämmelserna om kontaktmannaskap upphävs

Regeringens förslag: Bestämmelserna om kontaktmannaskap i 8 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) upphävs.

LVM-utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser har kommenterat förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Socialnämnden skall i samband med att den inleder en utredning enligt 7 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) utse en tjänsteman hos nämnden som svarar för kontakterna med missbrukaren och olika vårdgivare. I förarbetena används begreppet "kontaktman" för denna tjänsteman. Avsikten är att personen i fråga, som inte får vara ledamot av socialnämnden, skall följa missbrukaren under hela vårdtiden. När vårdtiden är slut, eller om tvångsvård inte kommer till stånd, upphör kontaktmannaskapet med automatik. Inget hindrar dock att en kontaktman då i stället utses med stöd av 3 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL). Skillnaden är att klienten inte kan motsätta sig ett beslut om kontaktman enligt LVM, men att det krävs hans eller hennes samtycke om det ska ske med stöd av SoL. Socialstyrelsen väljer i sina allmänna råd för tillämpning av LVM (SOSFS 1997:6) att inte använda begreppet kontaktman, eftersom det också brukar användas om den person som på LVM-hemmet har den primära behandlingskontakten med missbrukaren. Modellen med kontaktmannaskap med liknande innehåll utvecklades tidigt inom vuxenpsykiatri och återfinns i dag också inom t.ex. kriminalvården.

Såväl JO som länsstyrelserna har vid sina inspektioner respektive tillsyn uppmärksammat att det finns kommuner som överhuvudtaget inte utser någon kontaktman när utredning enligt 7 § LVM inleds. I samband med en av sina inspektioner 2001 upplystes JO om att beslut om kontaktmannaskap normalt inte fattades. Det var i stället handläggaren i det enskilda ärendet som svarade för kontakterna med missbrukaren och olika vårdgivare (JO dnr 3402-2002). Utifrån denna händelse uttalade JO i sin tillsynsrapport att bestämmelsen om kontaktmannaskap i praktiken inte fyller någon funktion längre, eftersom ansvarig handläggare av utredningen ofta är samma person som utses att vara kontaktman i LVM:s mening. Det innebär att kontaktmannens uppgifter utförs även om ingen kontaktman formellt har utsetts. Mot den bakgrunden frågade sig JO om det verkligen behövs en särskild bestämmelse som anger hur förvaltningen skall verka för att hålla kontakt med missbrukaren.

Regeringen anser att det är en central uppgift för socialtjänsten att hålla kontakt med och stödja missbrukaren under både utredningstiden och vårdtiden. Det utgör själva förutsättningen för en meningsfull insats, vilket också betonas i regeringens satsning på LVM-vården inom ramen för Ett kontrakt för livet, som redogjorts för inledningsvis. Det förefaller däremot mindre lämpligt att i lag föreskriva *hur* socialtjänsten väljer att fullgöra denna uppgift. LVM-utredningen har i sina kontakter med olika kommuner funnit exempel på kommuner där utredare och kontaktman är skilda personer. Betydligt vanligare är dock att uppgifter som skall åvila en kontaktman, dvs. att samordna och ha kontakt med klienten och LVM-hemmet, normalt fullgörs av den socialsekreterare som svarar för utredningen, och i de flesta fall också har en redan tidigare etablerad kontakt med missbrukaren. Vid en sammantagen bedömning finns det knappast några skäl att bibehålla nuvarande ordning med ett särskilt utpekat kontaktmannaskap. Bestämmelsen bör därför upphävas.

6 LVM-vårdens syfte och innehåll

6.1 Syftet med vården

Regeringens förslag: Syftet med vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) förtydligas. Av 3 § LVM skall det klart framgå att syftet med tvångsvården är att genom *behövliga* insatser motivera till fortsatt vård.

LVM-utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser instämmer i behovet att förtydliga syftet med vården.

Skälen för regeringens förslag: Vårdens syfte är avgörande för principiella ställningstaganden om vårdens inriktning, uppdrag och vårdtidens längd. Både nuvarande lag (1988:970) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och den tidigare lagen har som gemensam nämnare att motivera den intagne att frivilligt medverka till fortsatt behandling. Ordalydelsen ”motivera till fortsatt behandling” innebär att behandlingsinsatser skall påbörjas under LVM-vistelsen, under vilken klienten skall motiveras till fortsatt behandling på frivillig väg. Riksdagens revisorer menar i rapporten Med tvång och god vilja – vad gör Statens institutionsstyrelse? (2002/03:RR9) att trots att LVM-hemmets uppgift inte är att bota klienten utan att motivera dem att inleda behandling för sitt missbruk vill man ändå på institutionerna att det skall ske någon form av behandling. Revisorernas uppfattning att behandlingsinsatser ”inte är en lagstadgad uppgift” för LVM-hemmen är dock en missuppfattning enligt LVM-utredningen, som menar att förarbetena ger stöd för att påbörja behandlingsinsatser under LVM-tiden, insatser som sedan bör fortsätta under vård i annan form enligt 27 § LVM, den s.k. § 27-placeringen, och därefter – i bästa fall – i efterföljande frivillig vård. På vissa LVM-hem anser man emellertid enligt utredningen att bestämmelsen inte medger att behandlingsinsatser får ske inom ramen för vistelsen på LVM-hemmet, utan att endast motivationsinsatser kan komma ifråga. Det finns således olika uppfattningar om hur syftet med LVM skall tolkas, vilket enligt regeringens uppfattning på ett olyckligt sätt kan bli till men för vården. Att tillhandahålla ett välstrukturerat vårdinnehåll av hög kvalitet är särskilt viktigt när samhället använder sig av möjligheten till ingripande mot den enskildes uttryckliga vilja. Den oklarhet som i dag råder bör därför undanröjas så att det tydligt framgår att syftet med vården är att genom *behövliga insatser* motivera till fortsatt behandling. Förutom behandlingsinsatser mot själva missbruket kan det vara frågan om åtgärder som tar sikte på den enskildes livssituation i stort, som arbete och bostad.

6.2 Hälsa- och sjukvårdens ansvar för inledande sjukhusvård

Regeringens bedömning: Hälsa- och sjukvården skall tillhandahålla inledande medicinsk bedömning och sjukhusvård om det är nödvändigt.

LVM-utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Tillstyrks av de remissinstanser som har lämnat synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens bedömning: Vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) skall enligt 24 § LVM inledas på sjukhus ”om förutsättningarna för sjukhusvård är uppfyllda och det anses lämpligt med hänsyn till den planerade vården”. I den inledande delen av vården är det främst fråga om abstinensbehandling, ibland kallat avgiftning, som kräver specialiserad vård. Trots att de som blir föremål för en LVM-insats har ett tungt och kvalificerat missbruk, vilket är en förutsättning för att tvångsvård överhuvudtaget skall komma i fråga, inleddes vården i mindre än en tredjedel av fallen för de drygt 1000 klienter som 2002 blev intagna i LVM-hem med sjukhusvård. Det är en betydligt lägre andel än vad som gällde det första året efter LVM:s ikraftträdande, då nästan hälften av LVM-vården inleddes med sjukhusvård. Det saknas dock anledning att anta att behovet av abstinensbehandling skulle vara mindre i dag än vid lagens tillkomst. Det innebär att en stor del av abstinensbehandlingen numera sker vid LVM-hemmen. Att hälso- och sjukvårdsverksamhet också måste kunna utföras vid LVM-hemmen förutsågs i förarbetena till LVM. Verksamheten tycks dock enligt regeringens mening ha fått alltför stor omfattning. Det har aldrig varit lagstiftarens intention att LVM-hemmen mer eller mindre regelmässigt, som är fallet i dag, skall svara för en uppgift som landstingen ansvarar för. Det bör i stället vara en självklar utgångspunkt att landstingen tillhandahåller medicinsk bedömning och abstinensbehandling samt annan medicinsk behandling. Som en del remissinstanser har påtalat innebär nuvarande ordning där avgiftningen i stor utsträckning sker vid LVM-hemmen en kostnadsövertäring från landstingen till kommunerna, vilket varken är rimligt eller önskvärt. Frågan om var abstinensbehandlingen sker är inte minst ur patientsäkerhetsperspektiv en viktig fråga, eftersom Statens institutionsstyrelse inte har möjlighet att förfoga över en sådan hälso- och sjukvårdsorganisation att det kan ske en omedelbar läkarundersökning vid ankomsten till LVM-hemmet. Bristen på avgiftningsplatser, som denna utveckling är ett uttryck för, bekräftades i den kartläggning av avgiftningsbehov och platser som Socialstyrelsen genomförde år 2003 (ORION), där det framgår att 87 procent av tillfrågade kommuner anser att det råder brist på avgiftningsplatser. I regeringens satsning Ett kontrakt för livet påtalas behovet av satsningar på hela vårdkedjan, och inte minst behovet att anpassa platserna för avgiftning till behovet. I avvaktan på att så sker är det emellertid nödvändigt att Statens institutionsstyrelse kan fortsätta att erbjuda vård i de fall det inte finns något sjukhus som har möjlighet att ta emot klienten för inledande medicinsk bedömning och sjukhusvård. För att det i dessa fall inte skall ske en övertäring av

kostnadsansvaret från landstinget till kommunen är det enligt regeringens bedömning rimligt att Statens institutionsstyrelse (SiS) tar ut en avgift av landstingen för detta uppdrag. Efter en ändring i 3 § förordningen (1996:610) med instruktion för Statens institutionsstyrelse finns den möjligheten sedan den 1 juli 2003. Förutsättningen är att ett avtal har ingåtts mellan SiS och det enskilda landstinget om tillhandahållandet av tjänsten. Regeringen anser att det är angeläget att sådana avtal träffas, så att frågan om kostnadsansvar därmed kan få sin lösning.

6.3 Skärpt ansvar för verksamhetschefen

Regeringens förslag: I 24 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) skall underrättelseskyldigheten för verksamhetschefen vid sjukhusenhet inträda så snart vårdtagaren vistas vid sjukhusenheten i stället för som i dag då han eller hon vårdas vid sjukhusenheten.

LVM-utredningens förslag: Överensstämmer i stort med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Tillstyrks av de remissinstanser som har yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Verksamhetschefen för den sjukhusenhet där missbrukaren vårdas är enligt 24 § tredje stycket lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) skyldig att underrätta socialnämnden eller LVM-hemmet om missbrukaren önskar lämna eller redan har lämnat sjukhuset. JO har i ett ärende prövat innebörden i begreppet ”den sjukhusenhet där missbrukaren vårdas” (JO 1993/94 s. 298). Frågan gällde om överläkarens (numera verksamhetschefens) underrättelseskyldighet inträder först efter ett intagningsbeslut i slutenvården eller om det räcker med att klienten har förts till sjukhuset efter ett beslut om LVM-vård. Varken chefsöverläkaren eller Socialstyrelsen ansåg att patienten i det aktuella fallet *vårdades* vid sjukhuset, eftersom det endast var ett polikliniskt besök som inte ledde till inläggning i slutenvård. JO var för sin del tveksam till Socialstyrelsens tolkning av begreppet *vårdas* i 24 § tredje stycket och ansåg att lagstiftaren sannolikt hade avsett pågående LVM-vård, och att underrättelseskyldigheten i sådant fall hade inträtt i och med att missbrukaren lämnats på sjukhuset. Begreppet *vårdas* kan uppenbarligen tolkas på olika sätt: i den ena tolkningen innebär begreppet att det skall ha fattas ett beslut om intagning i slutenvård, medan det i den andra tolkningen räcker med att patienten har förts till sjukhuset efter beslut om LVM-vård.

Det kan enligt regeringens mening inte vara förenligt med intentionerna bakom bestämmelsen om underrättelseskyldighet att en patient fritt skall kunna lämna sjukhuset utan någon åtgärd från personalens sida, enbart av det skälet att patienten ännu inte har blivit föremål för ett formellt beslut om intagning i sjukhuset. Det är därför väsentligt att det i lagtexten tydligt framgår när förutsättningarna för verksamhetschefens underrättelseskyldighet och därmed kvarhållningsrätt föreligger. LVM-utredningen har föreslagit att underrättelseskyldigheten skall inträda så snart vårdtagaren har *förts* till sjukhusenheten. Länsrätten i Stockholm

har i sitt remissvar påpekat att det kan finnas situationer där vårdtagaren självmant inställer sig vid en sjukhusenhet, vilket inte fångas upp med begreppet *förts*. Länsrätten föreslår i stället uttryckssätten *vistas* eller *finns*. Regeringen instämmer i den bedömningen, och föreslår lydelsen ”där vårdtagaren *vistas*”.

6.3.1 Skyldighet för verksamhetschefen att hindra en vårdtagare att lämna sjukhuset

Regeringens förslag: Verksamhetschefen skall enligt 24 § lagen (1988:9870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) vara skyldig att vidta åtgärder för att hindra en vårdtagare att lämna sjukhuset.

LVM-utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Tillstyrks av bland annat *Kriminalvårdsstyrelsen*, *SiS* och *länsstyrelserna i Östergötland och Värmland*. *Svenska Kommunförbundet*, *Landstingsförbundet* samt *Svenska psykiatriska föreningen* avstyrker eller är tveksamma. *Landstingen i Värmland och Jämtland* anser att tiden bör preciseras

Skälen för regeringens förslag: I 24 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) framgår att verksamhetschefen får besluta att patienten skall hindras lämna sjukhuset under den tid som det behövs för att säkerställa att vederbörande kan föras till ett LVM-hem. Av förarbetena framgår att kvarhållningsrätten bör gälla under kortast möjliga tid (prop. 1987/88:147, s.103). Skrivningen *får* besluta har enligt LVM-utredningen lett till skiftande tillämpning inom hälso- och sjukvården. Medan man vid somliga sjukhus relativt omgående öppnar dörren för den patient som vill lämna sjukhuset intar man vid andra en mer uppehållande och förhandlande strategi, som syftar till att hålla kvar patienten till dess det kan ske en betryggande överföring till LVM-hemmet. Att verksamhetschefen *får* besluta uppfattas som en rätt att kvarhålla patienten, men inte en *skyldighet* att vidta en sådan åtgärd. Detta stämmer väl med lagens förarbeten och lagtextens utformning, som inte ger stöd för att verksamhetschefen är skyldig att i alla lägen kvarhålla patienten.

Det är enligt regeringens mening otillfredsställande att lagbestämelsen har fått en så varierande tillämpning, eftersom det kan försvåra verkställigheten av en länsrättsdom eller ett beslut om omedelbart omhändertagande. Att använda tvångsåtgärder mot någon är ett kraftigt intrång i den enskildes integritet. Ett beslut om ingripande måste föregås av noggranna överväganden, och utgå ifrån att vård i frivilliga former inte kan komma ifråga. Det måste därför finnas garantier för att den beslutade tvångsvården verkligen kan genomföras. Det kan ses som ett väsentligt rättsskydd för patienten, eftersom dennes vilja att avbryta pågående abstinensbehandling inte sällan är ett uttryck för den ambivalens som kan finnas inför den förestående vården. Motivationen kan ändras över tid, och det gäller naturligtvis inte minst i inledningen av behandlingen, innan läget har stabiliserats för patienten. Därtill kommer att en avbruten abstinensbehandling kan innebära stora risker för patientens liv och hälsa. Det gäller framför allt vid ett svårt alkoholmissbruk, där det krävs

ett kvalificerat medicinskt omhändertagande framför allt i initialskedet efter ett avbrutet alkoholintag. Enligt regeringen är det, såväl ur ett samhälls- som ett patientperspektiv, av starkt intresse att patienten inte kan avvika. Lagbestämmelsen bör därför ändras på så sätt att det framgår att verksamhetschefen *skall* vidta åtgärder för att hindra en patient att lämna sjukhuset så att denne hålls kvar i avvaktan på att de praktiska arrangemangen kring överföringen till LVM-hemmen kan ordnas. Det bör understrykas att skyldigheten att vidta åtgärder för att hindra en patient att lämna sjukhuset i första hand bör innebära att patienten via motiverande samtal förmås kvarstanna på avdelningen. Kvarhållningen bör ske under kortast möjliga tid och under former som inte äventyrar patientsäkerheten och som är etiskt godtagbara.

Det bör tilläggas att kvarhållningsrätten enligt 24 § LVM inte kan anses strida mot Hawaii-deklarationen och den år 1996 antagna Madrid-deklarationen. Den slutsatsen drar LVM-utredningen, efter uttalande av bl.a. JO (1990/91 s. 218). Regeringen delar den uppfattningen, och vill i det sammanhanget erinra om att inga behandlingsinsatser eller åtgärder får vidtas i strid med patientens uttryckliga vilja under den tid som patienten aktivt hålls kvar och hindras lämna avdelningen.

6.4 Stärkt samarbete mellan socialtjänsten och LVM-vården

Regeringens bedömning: Samarbetet mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten stärks genom regeringens satsning Ett kontrakt för livet som ger större möjligheter för att Statens institutionsstyrelse och socialnämnden på ett tidigt stadium kommer överens om vilka insatser som skall ske under och efter vården enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

LVM-utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning. Utredningen föreslår också en bestämmelse i LVM enligt vilken SiS och socialnämnden bör träffa en överenskommelse om vilka insatser som skall ges under och efter avslutad LVM-vård.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks av flertalet av de remissinstanser som har lämnat synpunkter, bland andra *Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Göteborgs universitet, Länsstyrelsen Värmland, Västra Götalands läns landsting* samt *Umeå, Falun och Helsingborgs kommuner*. Klientorganisationen *RFHL* påpekar att överenskommelsen inte får ske på så tidigt stadium att klienten inte kan delta i samrådet. *Stockholms kommun* avstyrker, eftersom man uppfattar att förslaget utökar SiS ansvar, samt att det också kan bidra till att skapa osäkerhet om skiljelinjen mellan tvångsvård och frivilligvård.

Skälen för regeringens bedömning: Långsiktighet, uthållighet och planering är viktiga förutsättningar för en framgångsrik behandling. Detta förutsätter att insatserna grundas på en ordentlig utredning och bedömning av den enskildes vårdbehov, och att dessa integreras i den behandlingsplanering som sker vid LVM-hemmen. I kraven på långsiktighet ligger att de olika huvudmännen, främst socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse, och den enskilde på ett så tidigt stadium som

möjligt enas om hur insatserna bör utformas, och att planeringen redan på detta tidiga stadium tar sikte på vad som skall följa efter utskrivningen från LVM-hemmet. Det kan gälla såväl fortsatta vårdinsatser inom ramen för missbrukarvården som arbete och bostad. Bostads- och arbetsmarknadspolitiken faller visserligen inte inom ramen för socialnämndens ansvar, som en remissinstans har påtalat, men det innebär inte enligt regeringens uppfattning att socialnämnden inte har ett ansvar att bistå den enskilde också i de delarna. Tvärtom bör det vara en central uppgift för socialtjänsten, för utan att basala omsorgsbehov blir tillgodosedda är det mycket svårt att åstadkomma en långsiktigt framgångsrik rehabilitering. Trots den insikt som finns om betydelsen av insatser från samhällets sida efter avslutad LVM-vård visar många studier enligt LVM-utredningen på nedslående resultat vad gäller eftervården. Om inte LVM-vården följs upp med eftervårdsinsatser kan det leda till att både gripandet i sig och dyra vårdinsatser blir resultatlösa, eller – ännu värre – leder till negativa effekter. Det innebär både ett misslyckande för den enskilde och för samhället, och kan på sikt leda till att tvångsvårdens legitimitet undergrävs. Det är, både för socialtjänsten och för den enskilda, ett rimligt krav att tvångsinsatser bara kan motiveras om vårdens innehåll och kvalitet kan garanteras.

Som framgått redan under kapitel 4, Allmänna utgångspunkter, anser regeringen det synnerligen viktigt att hela vårdkedjan stärks. En särskild satsning – Ett kontrakt för livet – har inletts och som bland annat innebär en ordentlig förstärkning av LVM-vården genom att socialtjänstens kostnad för vård i annan form enligt 27 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) väsentligt reduceras om socialtjänsten på ett tidigt stadium medverkar i vårdplaneringen och åtar sig att följa upp LVM-vården med eftervårdsinsatser. Ett viktigt motiv för satsningen är att en sammanhållen vårdkedja är en grundförutsättning för en framgångsrik rehabilitering, vilket gäller i särskilt hög grad inom tvångsvården där personer med ett tungt och omfattande missbruk vårdas. Som redan upprepade gånger har framhållits har samhället också tagit på sig ett särskilt ansvar för den enskildes rehabilitering genom att gripa in med åtgärder mot den enskildes uttryckliga vilja. Satsningen skall enligt regeringens ambition medverka till en kvalitativ förbättring av LVM-vården och att LVM-vårdens legitimitet stärks.

Statens institutionsstyrelse (SiS) har således genom det öronmärkta statsbidraget inom ramen för projektet Ett kontrakt för livet möjlighet att kraftigt subventionera socialnämndens kostnader för den vård som sker med stöd av 27 § LVM. En förutsättning är att SiS och socialnämnden i samråd med den enskilde på ett tidigt stadium träffar en överenskommelse om vilka insatser som skall vidtas, både i LVM-vården och därefter, samt att vården avslutas och utvärderas gemensamt. En sådan överenskommelse skall innehålla en redogörelse för den enskildes behov och resurser samt en beskrivning av vilka insatser som socialtjänsten har för avsikt att genomföra. I bedömning av behov samt vid planering av LVM-vården och eftervården är det viktigt att utgå ifrån att kvinnors psykosociala status och behov i flera olika avseenden är annorlunda än männens. Det bör understrykas att överenskommelsen skall utformas efter en *gemensam* bedömning av SiS och socialnämnden. Det är alltså inte fråga om en överföring av ansvar från socialnämnden till SiS, vilket har befa-

rats av en remissinstans. Överenskommelsen skall i stället ses som en konkretisering av det ansvar som i dag åläggs socialnämnden i 30 § LVM, där det stadgas att socialnämnden aktivt skall verka för att den enskilde efter vårdtiden får bostad och arbete eller utbildning samt det personliga stöd han eller hon kan behöva för att varaktigt komma ifrån sitt missbruk. Till skillnad från utredningen anser regeringen dock inte att det behövs någon ytterligare reglering för att stödja den pågående satsningen.

6.5 Anmälan till Statens institutionsstyrelse i vissa fall

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 29 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), som innebär att föreståndaren för ett LVM-hem skall meddela Statens institutionsstyrelse när vård i annan form inte kommit till stånd efter tre månader, upphävs.

LVM-utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser har lämnat synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelsen i 27 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) om att föreståndaren vid ett LVM-hem skall anmäla till hemmets styrelse om vård i annan form enligt 27 § LVM inte har kommit till stånd inom tre månader infördes i samband med 1988 års LVM. Både behandlingsskäl och rätts-säkerhetsskäl angavs som motiv till att ge styrelsen vidgade insyns- och tillsynsuppgifter. Efter huvudmannaskapsändringen år 1994, och med Statens institutionsstyrelse (SiS) som central förvaltningsmyndighet över tvångsvården, blev den enda återstående uppgiften för styrelsen att ta emot anmälningar enligt 29 § LVM. Styrelsefunktionen utmönstrades den 1 juli 2001, och ledningsfunktionen vid ett LVM-hem utövas numera av en chef, tillika föreståndare, som tillsätts av SiS. I samband härmed ändrades informationsskyldigheten enligt 29 § LVM och anmälan sker numera till SiS. Av LVM-utredningen framgår att omkring 60 procent av de totalt 1047 klienter som skrevs ut år 2002 hade varit placerade i annan vårdform under LVM-vistelsen, men bara 34 procent fick en sådan placering inom den inledande tremånadersperioden. Vid själva utskrivningstillfället var omkring 40 procent placerade med stöd av 27 § LVM.

Institutet ”vård i annan form” enligt 27 § LVM spelar enligt regeringens uppfattning en central roll i tvångsvården, eftersom det är inom ramen för sådan vård som utslussning till vård i friare former kan ske. Som tidigare har redogjorts för pågår inom SiS ett utvecklingsarbete som syftar till att förstärka vårdkedjan i anslutning till tvångsvården. I det sammanhanget spelar vård i annan form enligt 27 § en central roll. Det saknas dock enligt regeringens uppfattning skäl att behålla anmälningsskyldigheten, som i dag av allt att döma har spelat ut sin roll. Denna fråga bör i stället regleras i arbets- och delegationsordning för SiS.

7 Särskilda befogenheter

7.1 Proportionalitetsprincipen

Regeringens förslag: I 36 a § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och i 20 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) läggs fast att tvångsåtgärder enligt 31–35 §§ LVM och 15–19 §§ LVU endast får användas om de står i rimlig proportion till syftet med vården.

LVM-utredningens och LVU-promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Förslagen om en lagfäst proportionalitetsprincip tillstyrks av de instanser som har yttrat sig, bland annat *Statens institutionsstyrelse SiS*, *Kammarrätten Sundsvall* och *Advokatsamfundet*. *SiS* ifrågasätter emellertid om proportionalitetsprincipen bör omfatta 31 § andra stycket LVM och 16 respektive 18 §§ LVU. *Sveriges Domareförbund* anser, att om en sådan princip införs i LVM, bör det ske en allmän genomgång av i vilka andra lagar en sådan princip också bör införas.

Skälen för regeringens förslag: Proportionalitetsprincipen innebär att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet skall stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Denna princip har i doktrinen ansetts vara så fundamental att den bör tillerkännas allmän giltighet inom förvaltningsrätten. Principen har också vunnit ett uttryckligt erkännande i svensk rättspraxis, inte minst genom Europadomstolens för de mänskliga rättigheterna och EG-domstolens rättstillämpning. Principen finns lagfäst i bland annat rättegångsbalkens regler om de straffprocessuella tvångsmedlen (28 kap. 3 § RB). I lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) finns inte någon proportionalitetsprincip, medan däremot principen är inskriven i polislagen, lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT) samt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV). I propositionen om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård (prop. 1999/2000:44) anges att det av de allmänna bestämmelserna skall framgå att tvångs- och kontrollåtgärder till sin art, omfattning och varaktighet skall anpassas efter vad som är nödvändigt. Bestämmelser med denna innebörd finns numera i 2 a § LPT och 2 a § LRV, som båda trädde i kraft den 1 juli 2000. Dessa proportionalitetsregler gäller för tvångs- och kontrollåtgärder under tvångsvård, och alltså inte specifikt för frågan om vård enligt LPT eller LRV överhuvud taget är indicerad. Med tvångsvård enligt dessa två lagar avses all tvångsanvändning.

Bestämmelserna om särskilda befogenheter har enligt regeringens mening stor betydelse för möjligheten att bedriva en meningsfull vård där man så långt som möjligt skall kunna garantera en drogfri och säker miljö, både för de som vårdas vid institutionen och för personalen. Det intresset får dock inte innebära att klientens intresse till person och egendom eftersätts. Det måste enligt regeringens uppfattning ställas mycket höga rättssäkerhetskrav på åtgärder som kan vidtas mot en person mot dennes vilja, även om syftet är gott och för hans eller hennes bästa. Även

om proportionalitetsprincipen gäller vid i princip all tvångsanvändning, oavsett om det särskilt anges, bör det mot bakgrund av intresset att värna den enskildes rättssäkerhet införas en uttrycklig bestämmelse i LVM och LVU med innebörd att tvångsåtgärder bara får vidtas om de står i rimlig proportion till syftet. Därigenom läggs det fast att utövandet av de särskilda befogenheterna i 31–35 §§ LVM respektive 15–19 §§ LVU i varje enskilt fall bara kan ske efter en prövning av om tvångsåtgärder överhuvud taget behöver tillgripas med hänsyn till omständigheterna, eller om syftet i stället kan uppnås med en mindre ingripande åtgärd.

7.2 Provtagning vid misstänkt alkohol- eller drogpåverkan

Regeringens förslag: Genom en ändring i 32 a § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) ges möjlighet till provtagning vid misstanke om alkohol- och drogpåverkan.

LVM-utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig över förslaget om provtagning vid misstanke om alkohol- eller drogpåverkan instämmer i förslaget, *Länsrätten i Stockholm* med tillägget att provtagning bör kunna ske också utan misstanke.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 32 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) får den som vårdas enligt lagen under vissa förutsättningar kroppsvisiteras och kroppsbesiktigas. Den 1 juli 2001 infördes i LVM en bestämmelse (32 a §) enligt vilken en klient vid ankomsten till LVM-hemmet och inför vistelse i annan form enligt 27 § är skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för att kontrollera om denne är alkohol- eller drogpåverkad. Förutsättningen är att det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något av de medel som räknas upp i bestämmelsen. Det innebär att åtgärden inte kan tillämpas rutinmässigt eller generellt, utan att det i varje enskilt fall skall finnas en välgrundad anledning. Vid LVM-hemmen förekommer att man, utöver dessa två situationer, använder sig av provtagning för att kontrollera intagnas drogfrihet, men detta baseras på samtycke från den enskilde. Av Statens institutionsstyrelses (SiS) allmänna råd för LVM-verksamheten framgår att om misstanke uppkommer om att en klient har tagit droger och han nekar till detta kan klienten *erbjudas* att lämna urinprov för att styrka sin drogfrihet. Det kan dock sättas i fråga hur adekvat det är att tala om ett genuint samtycke, grundat på ett fritt val, från någon som vårdas med tvång enligt LVM. Den som är intagen i ett LVM-hem befinner sig i en beroendeställning i förhållande till ledningen och personalen vid hemmet. Det går inte att förutsätta att den enskilde ser någon skillnad mellan åtgärder som kan vidtas med tvång och åtgärder som förutsätter frivillig medverkan. Hans eller hennes frivilliga medverkan tenderar därmed att bli illusorisk. Samtidigt finns det ett starkt intresse hos alla dem som vårdas i LVM-hemmet att det inte förekommer alkohol, narkotika eller andra otillåtna substanser där. Som regeringen tidigare har framhållit har samhället tagit på sig ett stort ansvar gentemot den

enskilde genom att vårda denne med tvång. Den som är intagen för tvångsvård på grund av missbruk skall ha rätt att kräva en miljö utan förekomst av sådana preparat som har föranlett missbruket och tvångsvården. Regeringen anser därför vid en sammantagen bedömning att det bör införas en bestämmelse i 32 a § enligt vilken SiS får besluta om blod-, urin- och utandningsprov för att kontrollera att den intagne inte är påverkad av narkotika eller alkohol. Förutsättningen för att provtagning skall kunna ske är att det finns en misstanke om att den enskilde är påverkad av narkotika, alkohol eller de andra medel som anges i bestämmelsen. Det kan däremot inte komma ifråga att provtagning skall kunna ske utan att det finns misstanke om att den enskilde är påverkad av något otillåtet preparat, eftersom det inte kan anses stå i överensstämmelse med intresset att stärka den enskildes rättssäkerhet i LVM-vården. I LVM-hemmets dokumentation av åtgärden skall orsaken till misstanken samt resultatet av provet framgå.

7.3 Omhändertagande av otillåten egendom

Regeringens förslag: Om det vid LVM-hemmet påträffas egendom som det enligt 31 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) är förbjudet att inneha skall det finnas en skyldighet att omhänderta egendomen. Detsamma skall gälla egendom som påträffas vid ett LVU-hem och som enligt 16 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) är förbjuden att inneha.

LVM-utredningens förslag: Det skall finnas en skylighet att omhänderta alkohol och andra missbrukssubstanser, sprutor och kanyler samt andra föremål som är ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Omhändertagande av egendom som kan vara till men för vården eller störa ordningen vid hemmet föreslås alltså vara fakultativ.

LVU-promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Förslagen tillstyrks av de remissinstanser som yttrat sig, bland annat *Kriminalvården, Göteborgs universitet* och *Kammarrätten i Sundsvall. Sveriges Domareförbund* och *Länsrätten i Stockholm* anser att "får" bör bytas mot "skall" också i andra stycket i den föreslagna lydelsen av 31 § LVM.

Skälen för regeringens förslag: Det är enligt 31 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) förbjudet för intagna vid LVM-hem att inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, dopningspreparat, varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som kan användas vid narkotikamissbruk eller annan befattning med narkotika. Om sådan egendom påträffas får den omhändertas. Detsamma gäller annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Till kategorin "annat" räknas bland annat vapen och tillhyggen som kan skada personalen eller andra intagna. JO har uttalat att det också kan röra sig om "olämpliga" medicinrecept, större penningssummor, bankomat kort och ID-handlingar (JO 1992/93 s. 411,

JO 1995/96 s. 294, JO 2000/01 s. 310). Av LVM-utredningens undersökning av omhändertagen egendom vid fem LVM-hem under en undersökningsvecka år 2003 framgår att det är sällsynt att missbruksmedel och narkotikaverktyg omhändertas. Undersökningen visar också att omhändertagande av egendom endast förekommit, eller i vart fall dokumenterats, vid tre av de fem LVM-hemmen under den aktuella veckan. Sammanlagt hade man i drygt 90 fall omhändertagit egendom med motiveringen att den ansågs vara till men för vården eller störde ordningen vid hemmet. Bland de omhändertagna föremålen återfanns bland annat mobiltelefoner, tobak och cigaretter, medicin, tidningar, bankomat kort, kameror och laddare till mobiltelefon.

Enligt nuvarande ordning finns ingen uttalad *skyldighet* för LVM-hemmet att omhänderta egendom som anges i 31 §. Det bör enligt regeringens mening vara ett oavvisligt krav att det inte förekommer alkohol, droger eller verktyg som kan användas för narkotikamissbruk vid ett LVM-hem. Förbudet i 31 § att inneha sådan egendom bör därför följas av en skyldighet för LVM-hemmet att omhänderta egendomen, om sådan påträffas vid hemmet. Av LVM-utredningens undersökning av omhändertagen egendom framkommer att det sällan påträffas berusningsmedel vid LVM-hemmen, vilket kan vara ett uttryck för att kontrollen av berusningsmedel fungerar tillfredsställande. Däremot omhändertas en mängd andra föremål med motivet att de kan anses vara till men för vården eller störa ordningen vid hemmet. LVM-utredningen har föreslagit att omhändertagande av sådana föremål alltjämt skall vara fakultativ.

Regeringen är dock av den uppfattningen att det bör finnas en skyldighet att omhänderta också sådan egendom. Som redan har framhållits på annat håll är ett ingripande med tvång mot en enskild ett stort ingrepp i dennes integritet. Samhället har därigenom tagit på sig ett särskilt ansvar för vårdens kvalitet, och för att minimera inslag som kan inverka menligt på vården och dess genomförande. Det bör därför finnas en skyldighet att också omhänderta egendom som kan vara till men för vården eller störa ordningen vid hemmet. Det kan dock inte nog poängteras att insatser som innebär ett ingrepp i den personliga integriteten måste vara väl övervägda och väl motiverade. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det därför synnerligen viktigt att ett sådant omhändertagande dokumenteras, och framför allt, motiveras. Det är enligt regeringens uppfattning inte tillräckligt att anföra att ett föremål ”är till men för vården” eller ”stör ordningen vid hemmet”, om det inte samtidigt motiveras på vilket sätt det omhändertagna föremålet kan inverka menligt på vården eller ordningen vid hemmet. Av LVM-utredningens undersökning, som relaterats ovan, framgår att LVM-hemmen som regel inte tycks ta ställning till om den omhändertagna egendomen omhändertas för att den kan anses vara till men för vården *eller* för att den stör ordningen vid hemmet. I ett fall har till exempel en nagelfil omhändertagits med motiveringen att den kunde vara till men för vården, vilket förefaller mindre troligt. Däremot är det mer sannolikt att den skulle kunna störa ordningen vid hemmet. SiS bör mot den bakgrunden se över rutinerna på området, och försäkra sig om att samtliga beslut om omhändertagande av egendom dokumenteras och motiveras ordentligt. I dokumentationen skall det framgå vad som har

omhändertagits samt om det är fråga om föremål som inte skall förverkas, när och hur de skall återlämnas till ägaren.

Enligt regeringens mening har ovanstående argumentering avseende LVM bäring även på lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Den hittills fakultativa bestämmelsen i 16 § LVU om omhändertagande av viss egendom, i huvudsak samma egendom som i 31 § LVM, bör i enlighet härmed göras obligatorisk.

7.4 Befogenhet att fatta beslut

Regeringens förslag: Föreståndarens beslutanderätt enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) upphävs och i stället tillkommer beslutsbefogenheterna Statens institutionsstyrelse.

LVM-utredningens och LVU-promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som yttrat sig tillstyrker förslagen. *Mölnbalds och Kristiansstads kommuner* avstyrker med hänvisning till att besluten skall tas så nära missbrukaren som möjligt.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelserna i 24–27 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och 15 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) att beslut skall fattas av föreståndaren torde enligt regeringens bedömning utgöra en rest från tiden innan Statens institutionsstyrelse (SiS) bildades och får numera anses vara otidsenligt. SiS och dess institutioner utgör *en* sammanhållen myndighet. I likhet med vad som gäller beträffande lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) bör det vara Statens institutionsstyrelse SiS som myndighet som i lagtext pekats ut som beslutsfattande. Detta gäller såväl vid vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). SiS bör i sin arbets- och delegationsordning reglera vem som har rätt att fatta beslut på myndighetens vägnar i olika frågor. Förslaget innebär således inte att beslutsbefogenheterna flyttas längre från verksamheten som några remissinstanser har befarat.

7.5 Rätten att överklaga

Regeringens bedömning: Ingen ändring bör göras i bestämmelserna i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) om överklagande i särskilda fall.

LVM-utredningens och LVU-promemorians förslag: Alla beslut som fattas av Statens institutionsstyrelse i särskilda fall skall kunna överklagas till länsrätt, både vad gäller LVM och LVU.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som yttrat sig tillstyrker förslagen. *Domstolsverket* och *Sveriges Domareförbund* anser dock inte att utredningens jämförelse med LSU är relevant vad avser frekvens av överklagande, och befarar att kostnaderna för domstolarna kommer att öka. *Sveriges Domareförbund* och *Länsrätten i Stockholm* anser att rätten till muntlig förhandling bör övervägas för de nya måltyperna som följer av förslaget. *Länsrätten i Stockholm* ifrågasätter vidare om ”i särskilda fall” exkluderar beslut som fattats med stöd av allmänna ordningsregler och pekar på ett antal processuella frågor i anledning av LVU-promemorians förslag.

Skälen för regeringens bedömning: I samband med beredningen av en skrivelse från Statens institutionsstyrelse (SiS) (S2002/5228/ST) angående vårdformen vård i enskildhet framhöll några remissinstanser att det är sakligt omotiverat med skillnaderna i möjligheterna att överklaga föreståndarbeslut i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU), lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Alla beslut enligt LSU är överklagbara medan endast vissa uppräknade beslut är överklagbara enligt 42 § LVU respektive 44 § LVM. Regeringen anser dock inte att jämförelsen mellan LSU å ena sidan och LVM och LVU å andra sidan är relevant, eftersom LVU och LVM är vårdlagar medan LSU vilar på straffrättslig grund. Mycket få fall av föreståndarens beslut om vårdens upphörande och överflyttning till annan institution (25 § LVM) samt utövandet av särskilda befogenheter överklagas i dag till länsrätten. Under perioden 1998–september 2002 överklagades totalt 12 föreståndarbeslut enligt LVM, av vilka merparten avsåg tvångsvårdens upphörande. Regeringen, som inte har upplevt något uttalat krav på en ändring i rätten att överklaga beslut i enskilt fall, anser att nuvarande ordning fungerar väl. Några vägande skäl att göra ändringar i den finns därför inte.

8 Uppföljning och utvärdering

Regeringens bedömning: Det är väsentligt att tvångsvård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) följs upp och utvärderas. Vården bör utvärderas utifrån sin funktion som en del i en sammanhållen vårdkedja och finansieras genom att Statens institutionsstyrelse (SiS) avsätter medel ur FoU-anslaget.

Regeringens förslag: Statens institutionsstyrelse (SiS) bör genom sekretessbrytande bestämmelser i LVM och LVU ges möjlighet att ta del av socialnämndens uppgifter om enskilda klienter efter avslutad tvångsvård för sin resultatuppföljning.

LVM-utredningens och LVU-promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, bl.a. *Länsstyrelsen i Östergötland*, *BRÅ*, *Statens institutionsstyrelse* och *Folkhälsoinstitutet*, tillstyrker LVM-utredningens förslag. *Svenska Kommunförbundet*, *Lands-*

tingsförbundet, Växjö och Örebro kommuner samt Verdandi menar att uppföljning är viktig, men avstyrker en sekretessbrytande bestämmelse då en sådan innebär nya krav på insamling, registrering och lagring av uppgifter om enskilda. *Stockholm kommun* anser det olämpligt att SiS både bekostar och utför utvärdering samt utövar tillsyn över den egna verksamheten. *SoRAD, Växjö, Sundbyberg och Norrköpings kommuner* anser att ansvaret för tillsyn och utvärdering bör ligga på länsstyrelserna och Socialstyrelsen. *Länsrätten i Stockholm* anser att LVU-promemorians förslag är förhastat och ogenomtänkt.

Skäl för regeringens förslag och bedömning: Begreppen utvärdering och uppföljning inom vården definieras i proposition 1997/98:108 Hälsodata- och vårdregister, och refereras också till i Socialdatautredningens betänkande *Behandling av personuppgifter inom socialtjänsten* (SOU 1999:109). Med *utvärdering* avses enligt prop. 1997/98:108 analys och värdering av kvalitet, effektivitet och resultat hos en verksamhet i förhållande till de mål som bestämts för denna. Utvärdering ställer krav på en vetenskapligt utformad undersökning ”med bästa möjliga design”. *Uppföljning* avser att fortlöpande och regelbundet mäta och beskriva behov, verksamheter och resursåtgång angivet i termer av till exempel behovstäckning, produktivitet och nyckeltal. Uppföljning syftar till att ge en översiktlig bild av verksamhetens utveckling och att fungera som signal för avvikelser som bör beaktas. Av såväl kvalitets-, legitimitets- som samhällsekonomiska skäl är det väsentligt att LVM-vården både följs upp och utvärderas. Gemensamt för uppföljning och utvärdering är att det skall ske med ett genusperspektiv, som bland annat innebär könsuppdelad statistik.

Utvärdering

Riksdagens revisorer har föreslagit (2002/03:RR9) att Statens institutionsstyrelse (SiS) bör svara för utvärdering⁸, vilket även socialutskottet har ställt sig bakom (bet. 2002/03:SoU13). Mot den bakgrunden har riksdagen givit regeringen till känna att åtgärder bör vidtas när det gäller SiS möjligheter att inhämta personuppgifter från andra myndigheter i uppföljningssyfte (bet. 2002/03:SoU13, rskr. 2002/03:171). Riksdagens revisorer motiverade sitt förslag med att förutsättningarna att följa upp vårdens resultat skulle förbättras om SiS kunde inhämta uppgifter om individer efter avslutad vård från socialnämnd, vårdgivare som regleras av socialtjänstlagen samt andra relevanta myndigheter, som t.ex. Kriminalvårdsstyrelsen. Det är viktigt att det kan genomföras vetenskapliga utvärderingar för att säkerställa att det finns kunskap om LVM- och LVU-vårdens effekter. Sådana utvärderingar kan naturligtvis genomföras av olika aktörer, förutsatt att de har erforderlig vetenskaplig kompetens. I samband med att SiS tillskapades framhöll regeringen (prop. 1992/93:61 s. 26), att myndigheten bör ta initiativ till forskning inom området, hålla löpande kontakt med forskningen och forskarna och verka för forskningsresultatens spridning och överföring till praktisk tillämpning. Myndigheten bör inte själv bedriva forskningsverksamhet men följa nationell

⁸ Riksdagens revisorer och socialutskottet använder begreppet ”uppföljning” men av sammanhanget framgår att man avser en vetenskapligt utformad utvärdering.

och internationell forskning. Själva forskningsarbetet bör utföras av universitet och högskolor. I 2 § förordningen (1996:610) med instruktion för Statens institutionsstyrelse föreskrivs att institutionsstyrelsen skall svara för ”metodutveckling, forskning och utvecklingsarbete”. Myndigheten bedriver med andra ord ingen egen forskning, utan dess roll är att initiera och finansiera forskning. Vid SiS finns en särskild enhet som administrerar FoU-verksamheten. Dessutom finns ett vetenskapligt råd med uppgift att biträda i principiella frågor som rör forsknings- och utvecklingsarbete, samt granska och bedöma externa forskningsansökningar som finansieras av myndigheten. Det finns emellertid inga särskilda medel avsatta som avser utvärdering av vården enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och efterföljande insatser. SiS bör därför avsätta medel ur FoU-verksamheten för att utvärdera vården enligt LVM och LVU och efterföljande insatser. En kontinuerlig utvärdering av vården förutsätter att det finns möjlighet att inhämta registerdata avseende klienter från socialnämnden. Detta kan tillgodoses genom att statliga forskningsmyndigheter, som har fått medel från SiS för utvärderingsändamål, får ansöka hos socialnämnderna om att få ta del av sådana uppgifter (12 kap. 6 § socialtjänstlagen [2001:453], SoL). Regeringen vill också framhålla att Socialstyrelsen har en viktig roll när det är fråga om att följa upp missbrukarvårdens alla delar, bland annat LVM-vården.

Uppföljning

Förutom behovet av kontinuerlig och utvecklad utvärdering av vården enligt LVM och LVU anser regeringen, i likhet med Riksdagens revisorer, att det är viktigt att stärka SiS' egen verksamhetsuppföljning. En sådan uppföljning är nödvändig för att kvalitetssäkra verksamheten. Den uppföljning som i dag genomförs av SiS utgår från ett dokumentationssystem med strukturerade intervjuer (DOK) och annan öppen information. I detta ligger – som påtalats ovan – vissa metodproblem. Det kan vara svårt att få fram uppgifter om vilka insatser av olika slag som har vidtagits efter vårdens avslutande; personen i fråga kan vara svår att nå eller kan, trots tidigare medgivanden, motsätta sig fortsatt medverkan. Bortfallet är därför stort och motiverar enligt regeringens mening att SiS, genom sekretessbrytande bestämmelser i LVM och LVU, får tillgång till viss sekretesskyddad information. Detta innebär dock inte att resultatuppföljningen inte också i fortsättningen i första hand skall baseras på de öppna källor som finns, utan det är en möjlighet för SiS att få ett optimalt underlag för sin resultatuppföljning, i sådana fall då det saknas möjlighet att inhämta nödvändig information på annat sätt. Regeringen vill dock understryka att uppföljningen i första hand skall bygga på öppna källor, och endast i undantagsfall på att sekretessbelagda uppgifter måste inhämtas. Möjligheten att få ut sekretessbelagda uppgifter får heller inte innebära att hela akter eller journaler utlämnas, utan endast de uppgifter som är relevanta för uppföljningen. Inhämtade uppgifter får endast användas i uppföljningssyfte, och de skall förvaras på ett sådant sätt att de skyddas från obehörig insyn. SiS' uppföljningsarbete bör enligt regeringen följas upp ur ett klientperspektiv.

9 Ekonomiska konsekvenser

Satsningen Ett kontrakt för livet, som bland annat innebär en avgiftsreduktion under den tid som en klient har placering i vård i annan form enligt 27 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), finansieras med 100 miljoner kronor under perioden 2005–2007 med det särskilda statsbidrag till missbrukarvården som riksdagen har beslutat om (rskr. 2004/05:114).

Övriga förslag bedöms inte nämnvärt påverka kostnaderna för staten, kommunerna eller landstingen.

10 Ikraftträdande

Lagen om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och lagen om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt lag om ändring i polislagen (1984:387) föreslås samtliga träda i kraft den 1 juli 2005.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM)

1 §

I samband med ikraftträdandet av socialtjänstlagen (2001:453) ändrades hänvisningen i paragrafen. Av misstag kom dock hänvisningen att bli ofullständig, vilket nu rättas till. Ändringen är således av rent redaktionell karaktär.

2 §

Ändringen innebär endast att paragrafen har gjorts könsneutral.

3 §

Förslaget behandlas i avsnitt 6.1.

Genom ändringen i paragrafen markeras att motivations- och behandlingsarbete inte utgör motsatser utan att motivationsarbete ingår som en del i ett större behandlingsperspektiv. Med behövliga insatser avses såväl motivations- som behandlingsinsatser och detta i vid bemärkelse. Förutom behandlingsinsatser mot själva missbruket ingår åtgärder som tar sikte på den enskildes livssituation i stort, till exempel behov av bostad och arbete.

4 §

Utöver att paragrafen görs könsneutral föreslås en redaktionell ändring för att underlätta översikt av paragrafen. Förutsättningarna för vård är således identiska med tidigare. Punkterna 1–3 måste vara uppfyllda och därutöver en av punkterna a–c.

6 §

Förslaget i paragrafens första stycke behandlas i avsnitt 5.3.

Förslaget innebär en skärpning av anmälningsskyldigheten genom att en anmälan till socialnämnden skall ske genast om den anmälningsskyldiga myndigheten får kännedom om att en person kan antas vara i behov av vård enligt LVM. Innebörden är att anmälan skall göras så snart det överhuvud taget är möjligt.

I andra stycket föreslås motsvarande skärpning av anmälningsskyldigheten för läkare. Vidare föreslås ändringar som syftar till att uppnå könsneutralitet i lagen.

8 §

Förslaget behandlas i avsnitt 5.4.

Paragrafen upphävs som en följd av att s.k. kontaktpersoner utmönstras ur lagstiftningen.

11 §

Förslaget innebär en ändring i paragrafens andra stycke.

Genom hänvisningen till 9 § markeras att det endast behöver göras *en* läkarundersökning i ärendet. Fram tills den 1 juli 1994 var det länsstyrelsen som gjorde såväl utredning som ansökan om tvångsvård enligt LVM. Socialnämnden skulle lämna länsstyrelsen en redogörelse för missbrukarens förhållanden samt för tidigare vidtagna och planerade åtgärder. Enligt 11 §, i lydelse före den 1 juli 1994, skulle länsstyrelsen till ansökan foga de uppgifter socialnämnden lämnat i sin redogörelse och, om det inte mötte synnerligt hinder, ett läkarintyg om missbrukarens aktuella ställning. Före den 1 juli 1994 fanns det således inget stöd för att inte det läkarintyg som utfärdats i samband med utredningen skulle vara tillräckligt, förutsatt att det var aktuellt. Genom lagändringen tog socialnämnden över länsstyrelsens uppgifter att vidta utredning samt ansöka om vård hos länsrätten. I författningskommentaren till 11 § (prop. 1993/94:97 s. 18) anges följande. Ändringen i *andra stycket* är föranledd av att det är socialnämndens egen utredning som skall ges in till länsrätten och inte endast det underlag som nämnden hittills har lämnat till länsstyrelsen.

Enligt nu gällande lydelse av 9 och 11 §§ kan dessa tolkas så att det utöver det läkarintyg som normalt skall finnas i utredningen måste ges in ytterligare ett läkarintyg. I ovan angiven proposition saknas helt stöd för att detta skulle varit avsikten. Det får därmed sägas föreligga ett behov av klargörande av att det endast behövs ett läkarintyg. Mot bakgrund av skyndsamhetskravet vad avser mål och ärenden enligt LVM (37 §) bör det endast undantagsvis förekomma problem med att läkarintyg som upprättats under utredningen inte är aktuella vid länsrättens prövning. I sådana undantagssituationer har länsrätten möjlighet att besluta om läkarundersökning enligt 11 § tredje stycket.

I fall då nämnden har gjort bedömningen att det vid utredningen varit uppenbart obehövt att genomföra en läkarundersökning (9 §) gäller inte kravet i 11 § på att till en ansökan om vård foga ett läkarintyg. Även i ett sådant fall har rätten den ovan angivna möjligheten att själv besluta om läkarundersökning.

13 §

Ändringen i *första stycket* innebär för det första att polisens befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande av en missbrukare tas bort. Vid sidan av domstolen kommer således enbart socialnämnden eller dess ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat att ha denna befogenhet. Ändringen ställer stora krav dels på att polisen iakttar sin skyldighet att göra anmälan enligt 6 § LVM, vilken enligt förslaget skall göras genast (jfr kommentaren till 6 §), dels på att varje socialnämnd har en organisation som medger att kontakt med socialjour eller liknande kan tas omedelbart när som helst på dygnet. Med ändringen följer således ett absolut krav på att ett beslut om omhändertagande från socialtjänstens sida kan fattas dygnet runt och att det för den enskilde polismannen alltid står klart vem han eller hon skall kontakta för att få ett sådant beslut till stånd. Även om det i de flesta fall kan förutses att socialnämnden med tillräcklig snabbhet kommer att kunna fatta beslut om omhändertagande, medför ändringen ett behov av en möjlighet för en enskild polisman att kunna ingripa i en akut situation då socialnämndens beslut inte kan avvaktas. En sådan möjlighet införs i en ny 12 a § i polislagen (1976:511) som är tänkt att ersätta den nuvarande möjligheten för en polisman att ingripa enligt 11 § polislagen beträffande en person som skall omhändertas enligt LVM. Ändringen i första stycket innebär vidare att paragrafen gjorts könsneutral.

Ändringen i tredje stycke innebär ett förtydligande av att rättens beslut i fråga om omedelbart omhändertagande skall grundas på samma omständigheter som gäller för socialnämndens beslut i frågan.

15 §

Förslaget behandlas i avsnitt 5.2.

I paragrafens *första stycke* anges att underställning av ett omhändertagandebeslut skall ske utan dröjsmål och senast dagen efter beslutet om omhändertagande. Härigenom skapas en absolut tidsgräns inom vilken underställningen skall ha kommit in till länsrätten. Av den nya 18 a § framgår att beslutet upphör att gälla om underställningen inte kommit in i tid. Med dagen efter beslutet avses påföljande datum, vilket innebär att om ett beslut fattas exempelvis kl. 02.00 natten till dag 1 så går tidsfristen för underställning ut dag 2. Eftersom underställning skall ske utan dröjsmål är dock huvudregeln att underställning skall ske redan dag 1. Om detta i undantagsfall inte är möjligt, kan socialnämnden vänta till dag 2 utan att beslutet av den anledningen upphör att gälla. Bestämmelserna i 2 § lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid är avsedda att tillämpas på den föreslagna tidsfristen. Detta innebär att om den dag som underställning senast skall ske infaller på en söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton får underställning ske nästa vardag. Som en följd av att polismyndigheten inte längre skall ha befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande har i paragrafens första stycke orden ”eller polismyndigheten” tagits bort samt paragrafens nuvarande andra stycke strukits, jfr avsnitt 5.1 och kommentaren till 13 §.

I det föreslagna andra stycket anges vad som skall framgå av underställningen och att handlingarna i ärendet skall fogas till underställningen.

16 §

De föreslagna ändringarna är en följd av att polismyndigheten inte längre skall ha befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande. I övrigt har paragrafen gjorts könsneutral.

18 §

Ändringen i paragrafen *första stycke* innebär att andra meningen utgår. Ändringen är en följd dels av att ett omhändertagande skall upphöra automatiskt om ansökan om vård inte kommer in till rätten inom föreskriven tid, dvs. inom en vecka från det att länsrätten beslutade om att omhändertagandet skall bestå. En sådan bestämmelse införs i 18 a § 2 p. Vidare skall socialnämnden ges rätt att besluta att ett omedelbart omhändertagande skall upphöra. En sådan bestämmelse införs i 18 b §. Den nuvarande bestämmelsen om länsrättens möjlighet att upphäva ett omhändertagande om skäl för omhändertagande inte längre föreligger flyttas till den nya 18 b §. Den nuvarande bestämmelsen i andra stycket flyttas till en ny 18 a §, som kommer att reglera samtliga fall då ett omhändertagande upphör automatiskt.

18 a §

Förslaget, som innebär att en ny paragraf tillförs LVM, behandlas i avsnitt 5.2. Paragrafen är avsedd att reglera alla de fall då ett omhändertagande upphör utan något särskilt beslut härom. I paragrafens första punkt anges en ny princip för LVM nämligen att ett beslut om omhändertagande upphör att gälla om beslutet inte har underställts länsrätten inom föreskriven tid. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt 7 § tredje stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Bestämmelsen i nuvarande 18 § om följderna av att en ansökan om vård inte görs i rätt tid flyttas till andra punkten i förevarande paragraf och ändras dessutom så att ett omhändertagande i ett sådant fall upphör att gälla automatiskt. Även detta överensstämmer med vad som gäller enligt LVU (jfr 9 § LVU).

Punkterna 3 och 4 motsvarar nuvarande 18 § andra stycket.

18 b §

Förslaget behandlas i avsnitt 5.2 och innebär att det gjorts klart att socialnämnden alltid har både rätt och en skyldighet att upphäva ett beslut om omhändertagande om det inte längre finns skäl för omhändertagandet. En sådan rätt och skyldighet föreligger även i det fall länsrätten har beslutat att omhändertagandet skall bestå. Syftet med bestämmelsen är att den omhändertagne inte skall behöva avvakta ett beslut av länsrätten i de fall det för nämnden framstår som klart att ett omhändertagande inte längre behövs. Några begränsningar i fråga om rätten att delegera beslut av förevarande slag föreslås inte. Det innebär att de allmänna principerna för delegation av beslut av en socialnämnd kommer att bli tillämpliga på beslut av förevarande slag. För det fall socialnämnden upphäver ett underställt beslut om omhändertagande ankommer det på nämnden att snarast underrätta den domstol där målet är anhängigt om beslutet. Av paragrafen framgår vidare att rätten har samma befogenhet som socialnämnden i nu aktuellt hänseende.

24 §

Ändringen i paragrafens *andra stycke* innebär att paragrafen har gjorts könsneutral.

Ändringen i paragrafens tredje stycke behandlas i avsnitten 5.2.3.

Det klargörs att det är en skyldighet för verksamhetschefen att hindra den omhändertagne att lämna sjukhuset i avvaktan på att denne kan överföras till ett LVM-hem. Vidare klargörs att denna skyldighet inte förutsätter att den omhändertagne tagits in på sjukhus för slutenvård; det räcker att den omhändertagne vistas vid en sjukhusenhet för sådan vård. Härigenom har den tidigare otydligheten beträffande vad som avses med vård i paragrafen fått en lösning (jfr JO 1993/94 s. 299). Vidare har i paragrafen begreppet ”den som förestår vården” bytts ut mot Statens institutionsstyrelse, jfr kommentaren till 25 §. Förslaget innebär i denna del ingen saklig förändring. Det ankommer på LVM-institutionerna att se till att det alltid finns någon som kan ta emot en sådan underrättelse som avses i paragrafen.

25 §

Förslaget behandlas i avsnitt 7.4 och innebär att bestämmelserna om föreståndarens beslutanderätt utmönstras ur lagen. I stället anges att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse (SiS). Angivande av att beslut i vissa fall skall fattas av föreståndaren torde utgöra en rest från tiden innan SiS bildades och får numera anses vara otidsenligt; SiS och dess institutioner utgör ju en sammanhållen myndighet. I likhet med vad som gäller beträffande lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) bör det vara SiS som myndighet som i lagtext pekas ut som beslutsfattande. SiS får sedan i sin arbets- och delegationsordning reglera vem som har rätt att fatta beslut på myndighetens vägnar i olika frågor.

26 §

Ändringen innebär att bestämmelserna om föreståndarens beslutanderätt utmönstras ur lagen, se närmare kommentaren till 25 §.

27 §

Ändringen innebär att bestämmelserna om föreståndarens beslutanderätt utmönstras ur lagen, se närmare kommentaren till 25 §.

28 §

Paragrafen upphävs eftersom reglerna om s.k. eftervårdsplaner skall ersättas med den nya bestämmelsen i 25 a § som ger Statens institutionsstyrelse (SiS) och socialnämnden möjlighet att i samråd med den enskilde träffa överenskommelse om hur vården skall utformas och vilka insatser som skall ges den enskilde under och efter vårdtiden.

29 §

Förslaget behandlas i avsnitt 6.5

Enligt paragrafen i dess nuvarande lydelse skall föreståndaren vid ett LVM-hem anmäla till Statens institutionsstyrelse (SiS) om en intagen vistats i ett LVM-hem i tre månader utan att vård i annan form kommit

till stånd. Paragrafen upphävs då frågan i stället lämpligen kan regleras i SiS arbets- och delegationsordning.

30 §

Ändringen innebär att paragrafen har gjorts könsneutral.

30 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 8.

Enligt 7 § förordningen (2001:637) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten får Statens institutionsstyrelse (SiS) behandla personuppgifter för bland annat tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitets-säkring och administration av verksamheten. I 7 a § lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten finns emellertid ett generellt förbud mot att i sammanställningar av personuppgifter ta in känsliga personuppgifter eller uppgifter i övrigt om ömtåliga personliga förhållanden. Undantag från förbudet görs dock i paragrafen bland annat ifråga om sådan verksamhet som nyss sagts. Undantaget omfattar dock inte uppgift som omfattar medlemskap i fackförening. Något hinder för SiS att för uppföljningsändamål behandla känsliga personuppgifter i sammanställningar finns således inte under förutsättning att övriga krav enligt lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten och personuppgiftslagen (1998:204) är tillgodosedda. Som ett allmänt krav för att behandla känsliga personuppgifter och vissa andra personuppgifter gäller därvid bland annat att uppgifterna har lämnats i ett ärende eller är nödvändiga för verksamheten (jfr 7 § lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten). Som framgår av den allmänna motiveringen skall SiS få en lagfäst skyldighet att följa upp verksamheten enligt LVM. Denna uppföljning skall avse såväl vårdtiden som tiden efter avslutad vård. En bestämmelse härom införs därför i paragrafens första stycke. Genom att göra uppföljningen till en lagstadgad skyldighet enligt LVM kommer inhämtade uppgifter att omfattas av sekretess enligt 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100). För att SiS skall kunna fullgöra den föreslagna skyldigheten att följa upp vården av sina klienter måste SiS kunna inhämta sekretessbelagda uppgifter om enskilda klienter från socialnämnden och detta även efter vårdtidens slut. En sekretessbrytande regel härom införs därför i paragrafens *andra stycke*.

31 §

Förslaget behandlas i avsnitt 7.3.

Genom ändringen blir det obligatoriskt att på ett LVM-hem omhänderta de i paragrafen uppräknade föremålen och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk eller annan befattning med narkotika. Även annan egendom som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet skall omhändertas. Härvidlag är det viktigt att det i beslutet anges på vilket sätt den omhändertagna egendomen är till men för vården eller ordningen vid hemmet.

32 §

Ändringen i *första stycket* innebär att paragrafen har gjorts könsneutral.

Ändringen i *andra stycket* är föranledd av att proportionalitetsprincipen kommer till allmänt uttryck vad avser de

särskilda befogenheterna i den föreslagna 36 a §. Den nuvarande bestämmelsen i förevarande paragraf av samma innebörd blir då överflödiga.

32 a §

Förslaget behandlas i avsnitt 7.2 och innebär att skyldigheten för den intagne att lämna blod-, urin- eller utandningsprov utvidgas något. Den intagne blir skyldig att lämna sådana prov när som helst under vistelsen vid LVM-hemmet och inte som i dag enbart vid ankomsten till LVM-hemmet och i samband med vistelse i annan form enligt 27 §. Som en allmän förutsättning för skyldigheten att lämna prov skall alltjämt gälla att det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något förbjudet medel.

33 a §

Ändringen innebär att reglerna om vem som får fatta beslut i fråga om inskränkning i rätten att föra telefonsamtal förs över till en ny 43 a §. I samband därmed föreslås också att beslutanderätten skall ankomma på SiS som myndighet.

36 §

Bestämmelserna om föreståndarens beslutanderätt utmönstras ur lagen, se närmare kommentaren till 25 §. I övrigt är ändringen av redaktionell karaktär.

36 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 7.1.

En proportionalitetsprincip liknande de som finns i lagen (1991:1128, LPT) och lagen (1991:1129, LRV) lagfästas i LVM. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas vid varje tvångsåtgärd enligt 31–35 §§ LVM. Proportionalitetsprincipen kommer dock inte att bli tillämplig på omhändertagande av sådan egendom som avses i 31 § första meningen. Detta följer av att omhändertagande av sådan egendom skall vara obligatorisk. Även vad avser egendom som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet (31 § andra meningen) skall omhändertagandet vara obligatoriskt. Proportionalitetsprincipen skall emellertid iakttas vid bedömningen av huruvida den påträffade egendomen kan sägas vara till men för vården eller ordningen vid hemmet.

Den föreslagna proportionalitetsregeln, som anknyter till innehållet i 2 kap. 12 § regeringsformen, innebär att skälen för att vidta en tvångsåtgärd inom ramen för vården enligt LVM skall ställas i relation till de olägenheter ingripandet innebär för den enskilde i fråga bland annat om dennes självbestämmande och integritet. Det betyder att en tvångsåtgärd skall stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden och den nytta som tvångsåtgärden kan ha för den enskilde klienten. Genom den föreslagna lagregeln får de personer som har att tillämpa bestämmelserna om de s.k. särskilda befogenheterna vid LVM-hemmen sin uppmärksamhet tydligt riktad på dessa frågor. Om syftet med tvångsåtgärden kan tillgodoses genom någon mindre ingripande åtgärd, skall den åtgärden väljas. Proportionalitetsregeln ger således uttryck för att minsta möjliga tvång skall användas för att nå det avsedda syftet och innebär

samtidigt en erinran om att tvånget får användas endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder. Vid användningen av de s.k. särskilda befogenheterna skall således en avvägning alltid göras i de avseenden som anges i denna paragraf. Bestämmelsen kommer som nyss sagts att vara tillämplig vid all tvångs-användning enligt de angivna paragraferna såsom exempelvis beslut om vård vid låsbar enhet, beslut om vård i enskildhet eller beslut om att den enskilde skall hållas i avskildhet samt beslut om kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning.

36 b §

Paragrafen är ny. Förslaget behandlas i 7.4.

Som tidigare redovisats utmönstras bestämmelserna om föreståndarens beslutanderätt ur lagen, se närmare kommentaren till 25 §.

I första stycket i förevarande paragraf föreslås en samlad reglering av i vilka fall beslut fattas av Statens institutionsstyrelse (SiS). I andra stycket föreslås en motsvarighet till den nuvarande bestämmelsen i 43 § andra stycket.

39 §

Ändringen innebär endast att paragrafen har gjorts könsneutral.

43 §

Ändringen innebär att det nuvarande andra stycket flyttats till en ny 36 b § som kommer att utgöra en samlad reglering rörande beslut som fattas av Statens institutionsstyrelse (SiS).

44 §

Som tidigare redovisats utmönstras bestämmelserna om föreståndarens beslutanderätt ur lagen, se närmare kommentaren till 25 §.

45 §

I fjärde punkten föreslås att begreppet den som förestår vården vid ett LVM-hem byts ut mot Statens institutionsstyrelse (SiS). Det får i stället ankomma på SiS att i sin arbets- och delegationsordning ange vem inom myndigheten som har rätt att begära handräckning.

46 §

Ändringen innebär att begreppet den som förestår vården vid LVM-hemmet byts ut mot Statens institutionsstyrelse (SiS).

47 §

Ändringen i första stycket innebär att paragrafen görs könsneutral.

Ändringen i andra stycket utgör en följdändring med anledning av den föreslagna bestämmelsen i 44 a § om överklagande av Statens institutionsstyrelsens (SiS) beslut.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2005.

Av övergångsbestämmelserna punkten 2 framgår att beslut om omedelbart omhändertagande som före ikraftträdandet av de nya bestämmelserna fattats av socialnämnden eller av polismyndigheten skall handläggas enligt de tidigare reglerna.

Av övergångsbestämmelserna punkten 3 framgår att tidigare beslut av en institutionschef vid ett LVM-hem skall – i och med att de nya bestämmelserna träder i kraft – anses fattade av Statens institutionsstyrelse. Inte heller beslut fattade av institutionschefen med stöd av de äldre reglerna förlorar således sin giltighet i och med att de nya bestämmelserna träder i kraft.

11.2 Förslaget till ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

14 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 8.

Enligt 7 § förordningen (2001:637) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten får Statens institutionsstyrelse (SiS) behandla personuppgifter för bland annat tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitets-säkring och administration av verksamheten. I 7 a § lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten finns emellertid ett generellt förbud mot att i sammanställningar av personuppgifter ta in känsliga personuppgifter eller uppgifter i övrigt om ömtåliga personliga förhållanden. Undantag från förbudet görs dock i paragrafen bland annat ifråga om sådan verksamhet som nyss sagts. Undantaget omfattar dock inte uppgift som omfattar medlemskap i fackförening. Något hinder för SiS att för uppföljningsändamål behandla känsliga personuppgifter i sammanställningar finns således inte under förutsättning att övriga krav enligt lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten och personuppgiftslagen (1998:204) är tillgodosedda. Som ett allmänt krav för att behandla känsliga personuppgifter och vissa andra personuppgifter gäller därvid bland annat att uppgifterna har lämnats i ett ärende eller är nödvändiga för verksamheten (jfr 7 § lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten). Som framgår av den allmänna motiveringen skall SiS få en lagfäst skyldighet att följa upp verksamheten enligt LVU. Denna uppföljning skall avse såväl vårdtiden som tiden efter avslutad vård. En bestämmelse härom införs därför i paragrafens första stycke. Genom att göra uppföljningen till en lagstadgad skyldighet enligt LVU kommer inhämtade uppgifter att omfattas av sekretess enligt 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100). För att SiS skall kunna fullgöra den föreslagna skyldigheten att följa upp vården av sina klienter måste SiS kunna inhämta sekretessbelagda uppgifter om enskilda klienter från socialnämnden och detta även efter vårdtidens slut. En sekretessbrytande regel härom införs därför i paragrafens *andra stycke*.

15 a §

Förslagen behandlas i avsnitt 7.4.

Bestämmelserna om föreståndarens beslutanderätt utmönstras ur lagen. I stället anges att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse (SiS). Angivandet av att beslut i vissa fall skall fattas av föreståndaren torde utgöra

en rest från tiden innan SiS bildades och får numera anses vara otidsenligt; SiS och dess institutioner utgör ju en sammanhållen myndighet. I likhet med vad som gäller beträffande lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) bör det vara SiS som myndighet som i lagtext pekas ut som beslutsfattande. SiS får sedan i sin arbets- och delegationsordning reglera vem som har rätt att fatta beslut på myndighetens vägnar i olika frågor.

16 §

Förslaget behandlas i avsnitt 7.3.

Genom ändringen blir det obligatoriskt att på ett LVM-hem omhänderta de i paragrafen uppräknade föremålen och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk eller annan befattningsmedel med narkotika. Även annan egendom som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet skall omhändertas. Härvidlag är det viktigt att det i beslutet anges på vilket sätt den omhändertagna egendomen är till men för vården eller ordningen vid hemmet.

17 §

Ändringen är föranledd av att proportionalitetsprincipen kommer till allmänt uttryck vad avser de särskilda befogenheterna i den föreslagna 20 a §. Den nuvarande bestämmelsen i förevarande paragraf av samma innebörd blir då överflödiga.

19 §

Se kommentaren till 15 §.

20 §

Se kommentaren till 15 a §. I övrigt görs en ändring av redaktionell karaktär.

20 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 7.1.

En proportionalitetsprincip liknande de som finns i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT) och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV) lagfästas i LVU. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas vid varje tvångsåtgärd enligt 15–19 §§ LVU. Proportionalitetsprincipen kommer dock inte att bli tillämplig på omhändertagande av sådan egendom som avses i 16 § första meningen. Detta följer av att omhändertagande av sådan egendom skall vara obligatorisk. Även vad avser egendom som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet (16 § andra meningen) skall omhändertagandet vara obligatoriskt. Proportionalitetsprincipen skall emellertid iaktas vid bedömningen av huruvida den påträffade egendomen kan sägas vara till men för vården eller ordningen vid hemmet.

Den föreslagna proportionalitetsregeln, som anknyter till innehållet i 2 kap. 12 § regeringsformen, innebär att skälen för att vidta en tvångsåtgärd inom ramen för vården enligt LVU skall ställas i relation till de olägenheter ingripandet innebär för den enskilde i fråga bland annat om dennes självbestämmande och integritet. Det betyder att en tvångsåtgärd skall stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden och

den nytta som tvångsåtgärden kan ha för den enskilde klienten. Genom den föreslagna lagregeln får de personer som har att tillämpa bestämmelserna om de s.k. särskilda befogenheterna vid LVU-hemmen sin uppmärksamhet tydligt riktad på dessa frågor. Om syftet med tvångsåtgärden kan tillgodoses genom någon mindre ingripande åtgärd, skall den åtgärden väljas. Proportionalitetsregeln ger således uttryck för att minsta möjliga tvång skall användas för att nå det avsedda syftet och innebär samtidigt en erinran om att tvånget får användas endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder. Vid användningen av de s.k. särskilda befogenheterna skall således en avvägning alltid göras i de avseenden som anges i denna paragraf. Bestämmelsen kommer som nyss sagts att vara tillämplig vid all tvångsanvändning enligt de angivna paragraferna såsom exempelvis beslut om vård vid låsbar enhet, beslut om vård i enskildhet eller beslut om att den enskilde skall hållas i avskildhet samt beslut om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

20 b §

Som tidigare redovisats utmönstras bestämmelserna om föreståndarens beslutanderätt ur lagen, se närmare kommentaren till 15 a, 19 och 20 §§. I förevarande paragraf föreslås en samlad reglering av i vilka fall beslut fattas av SiS.

42 §

Som tidigare redovisats utmönstras bestämmelserna om föreståndarens beslutanderätt ur lagen, se närmare kommentaren till 15 a, 19 och 20 §§.

43 §

Som tidigare redovisats utmönstras bestämmelserna om föreståndarens beslutanderätt ur lagen, se närmare kommentaren till 15 a, 19 och 20 §§. I konsekvens härmed ändras 3:e punkten.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2005.

Av övergångsbestämmelserna punkten 2 framgår att tidigare beslut av en institutionschef vid ett LVU-hem skall – i och med att de nya bestämmelserna träder i kraft – anses fattade av Statens institutionsstyrelse. Inte heller beslut fattade av institutionschefen med stöd av de äldre reglerna förlorar således sin giltighet i och med att de nya bestämmelserna träder i kraft.

11.3 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)

12 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 5.1.

Bestämmelsen är en följd av att polisens befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande skall upphävas. Eftersom det i vissa fall kan dröja något innan socialnämnden eller dess ordförande kan fatta beslut, bör polisen få en uttrycklig befogenhet att ingripa för att säker-

ställa att ett beslut om omedelbart omhändertagande kan komma till stånd. Den nya bestämmelsen, som är utformad efter förebild av 12 § polislagen (1984:387) om polisens möjligheter ta hand om ungdomar och överlämna dem till föräldrarna eller socialnämnden, medger att en polisman tar hand om en person som kan förväntas bli omhändertagen enligt LVM och överlämnar denne till sjukhus. En förutsättning för denna befogenhet skall vara att det finns skälig anledning anta att den enskilde skall omhändertas enligt LVM. Vidare skall ett beslut om omhändertagande inte kunna avvaktas med hänsyn till att det föreligger en överhängande och allvarlig risk för att den enskilde kommer till skada. Bestämmelsen är tänkt att vara tillämplig oavsett var den enskilde påträffas. Ett ingripande enligt bestämmelsen får bara ske för att undanröja en akut fara. Av behovsprincipen följer att ett ingripande inte får ske om det är möjligt att förmå den enskilde att självmant uppsöka sjukhus. Den nya bestämmelsen ger stöd enbart för åtgärden att föra den enskilde till sjukhus. Förvaring i polisarrest är således inte tillåten. Så snart polis mannen överlämnat den enskilde till sjukhuset upphör alla tvångsbefogenheter intill dess att ett beslut om omhändertagande fattats och en begäran om handräckning framställts. I övrigt gäller att omhändertagandet skall vara kortvarigt och att det inte får pågå längre tid än vad som behövs för att den enskilde skall kunna lämnas över till sjukhuset. Någon särskild tidsgräns under vilken omhändertagandet enligt denna paragraf får pågå har dock inte föreslagits. Detta med hänsyn främst till de skiftande förhållanden som råder i landet när det gäller avstånd till sjukhus och möjligheterna att ordna transporten dit. Ett omhändertagande får dock inte under några förhållanden pågå längre tid än vad som krävs för att föra den enskilde till sjukhuset. Som tumregel bör gälla att omhändertagandet bör vara avslutat inom högst fyra timmar. I vissa situationer kan lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB) vara tillämplig när en person som kan bli föremål för omhändertagande enligt LVM anträffas. Den föreslagna bestämmelsen är inte avsedd att utgöra något hinder mot att tillämpa LOB när detta kan bli aktuellt.

Ikraftträdande

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2005. Några särskilda övergångsbestämmelser bedöms inte som nödvändiga.

Sammanfattning av betänkandet Tvång och förändring – rättssäkerhet, vårdens innehåll och eftervård (SOU 2004:3)

Regeringen beslutade den 31 januari 2002 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av tillämpningen av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall. I uppdraget ingick bland annat, att mot bakgrund av missbrukarvårdens utveckling i stort, analysera hur lagen har kommit att användas under 1990-talet tillämpas. I utredarens uppdrag ingick också att överväga om LVM i sin nuvarande utformning motsvarar de högt ställda krav på rättssäkerhet som kan vidtas mot en enskild mot dennes vilja.

Utredarens överväganden och förslag

Det allmännas insatser för missbrukarvården

Erfarenheten visar att det i hög grad är samma klienter som rör sig mellan de olika huvudmännen inom missbrukarvården respektive kriminalvården. Därför måste framtida analyser av samhällets insatser mot narkotika- och alkoholmissbruk utgå från en helhetsbild som innefattar socialtjänstens, SiS:s, kriminalvårdens och hälso- och sjukvårdens verksamheter på området. Regeringen bör närmare låta utreda denna fråga.

Kommunerna och missbrukarvården

En beräkning av kommunernas samlade nettokostnader för missbrukarvården (under perioden 1998–2002 fastprisberäknat med utgångspunkt i KPI) visar en ökning av de samlade insatserna med cirka 4 procent. En motsvarande beräkning med utgångspunkt i ett nytt omsorgsindex som Socialstyrelsen kommer att använda för att bedöma kommunernas insatser visar däremot en minskning med cirka 4 procent. Oavsett vilket index som används blir slutsatsen att kommunernas samlade insatser inom missbrukarvården har varit otillräckliga med hänsyn till missbrukets omfattning och utveckling. Av Socialstyrelsens beräkningar framgår att av de öppna insatserna har en ökning skett av bistånd för boende medan övriga öppenvårdsinsatser har minskat. Detta kan tyda på att kommunernas insatser av omsorgskaraktär har skett på bekostnad av behandlingsinsatser inom öppenvården. Underlaget pekar också på att en förändring har ägt rum beträffande vilka som prioriteras av socialtjänsten. I de tre storstäderna och i gruppen större städer tyder exempelvis utredningens egna undersökningar och länsstyrelsernas verksamhetstillsyn på att socialtjänsten väljer att prioritera insatser för unga narkomaner framför personer med långvariga och grava alkoholproblem. Det finns skäl som talar för att minskningen av vårdtygn inom LVM-vården under den första hälften av 1990-talet ledde till att företrädesvis personer med ett långvarigt alkoholmissbruk inte fick sina behandlingsbehov tillgodo-

sedda. Mellan åren 1990 och 1996 minskade andelen ansökningar till länsrätten med alkohol som dominerande missbruksmedel från 69 till 48 procent (1 060 till 341), medan andelen med narkotika ökade från 11 till 32 procent. Därefter har fördelningen mellan olika missbruksmedel i kommunernas LVM-ansökningar varit relativt konstant. Åldersfördelningen visar att intagna med narkotikamissbruk har en betydligt lägre medelålder än de som har alkohol som dominerande missbruk. Av länsstyrelsernas verksamhetstillsyn framgår att vissa kommuner tycks ha utvecklats en praxis som innebär att socialtjänsten har en avvaktande hållning till att ansöka om vård enligt LVM. En sådan bild har också framkommit i vissa av utredningen framtagna forskningsrapporter. Samtidigt har den enkätundersökning som utredningen gjort inte bekräftat att ekonomiska begränsningar har betydelse för valet av vårdform, även om det finns tecken som tyder på att kostnaderna trots allt spelar in. Slutsatsen är att såväl ekonomiska överväganden som förväntningar på vad vården kan leda till är av betydelse för valet av insats.

Enligt 30 § LVM åligger det socialnämnden att verka för att klienten efter vårdtidens slut får ett personligt stöd för att varaktigt komma ifrån sitt missbruk samt att nämnden aktivt skall verka för att den enskilde får bostad och arbete eller utbildning. En stor andel av de klienter som blir föremål för LVM-vård saknar en fast bostad och är hänvisade till provisoriska och otrygga lösningar för att ha någonstans att bo. Situationen är i många fall densamma vid tidpunkten för utskrivningen från LVM-hemmet. Utredaren bedömer därför att insatserna efter avslutad LVM-vård måste intensifieras och förstärkas och att planeringen av insatserna måste påbörjas i ett mycket tidigt skede av LVM-vistelsen. I avsnitt 16.6 lämnas ett förslag till en sammanhållen vårdkedja både under och efter avslutad LVM-vård.

Relationen mellan omedelbara omhändertaganden och ansökan om vård enligt LVM Antalet ansökningar om LVM-vård minskade kraftigt mellan åren 1991 och 1997. Sedan dess har antalet ansökningar varit relativt konstant. Antalet omedelbara omhändertaganden som inte fullföljts med en vårdansökan enligt LVM har med vissa fluktuationer varit relativt konstant under hela 1990-talet. Även om antalet omedelbara omhändertaganden således inte har ökat nämnvärt under perioden är det ändå för högt. Av 880 personer som under år 2002 blev föremål för LVM-insatser initierades dessa för 675 personer genom ett omedelbart omhändertagande. Utgångspunkten för vården är att den skall komma till stånd i tid och i första hand på ett planerat sätt. Klienten bör till exempel förberedas på att socialnämnden kommer att ansöka om vård enligt LVM om han eller hon inte samtycker till frivillig vård enligt SoL. Denna utgångspunkt har sin grund i behandlings- och rättssäkerhetsaspekter och den har också relevans när det gäller effektiviteten såväl i fråga om resultat som om kostnader. Det höga antalet omedelbara omhändertaganden kan tyda på att socialtjänsten inte vidtagit erforderliga insatser i tid utan väntat så länge att akuta ingripanden inte har kunnat undvikas. Det höga antalet omedelbara omhändertaganden kan också tyda på att det finns svårigheter med att bereda klienterna insatser för att bryta ett akut missbruk. Sistnämnda slutsats skulle kunna stödjas av att andelen omedelbara omhändertaganden som inte fullföljs under hela perioden har varit så hög som en tredjedel. Oavsett vilken slutsats man drar om orsa-

kerna anser utredaren att det finns ett starkt behov av förstärkta utbildnings- och informationsinsatser inom socialtjänsten i syfte att undanröja eventuella oklarheter när det gäller lagstiftningens innebörd. Om rekvisiten är uppfyllda för en ansökan om vård enligt LVM, skall detta också ske.

Vårdens syfte och innehåll

I 3 § LVM föreslår utredaren att det klart skall framgå att syftet med tvångsvården är att genom behövliga insatser motivera till fortsatt vård. Behövliga insatser kan utgöras av motivations- och behandlingsinriktade insatser i vid bemärkelse, men också av åtgärder som tar sikte på klientens behov inom andra områden. Insatserna skall baseras på resultatet av en allsidig utredning av klientens behov och resurser.

Insatser inom ramen för en sammanhållen vårdkedja

Under LVM-vistelsen bör så tidigt som möjligt en överenskommelse träffas mellan LVM-hem och socialnämnd om de insatser som skall vidtas såväl under som efter avslutad LVM-vård. Överenskommelsen skall träffas efter samråd med den enskilde klienten. En bestämmelse med denna innebörd införs i LVM. Socialstyrelsen bör få i uppdrag att efter en tid, lämpligen tre år, göra en samlad uppföljning.

Avgiftsreducering i vissa fall

Om socialnämnden och Statens institutionsstyrelse efter samråd med den enskilde – i anslutning till överenskomna åtgärder som ett led i behandlingsplaneringen – har träffat en överenskommelse som också innefattar insatser efter avslutad LVM-vård, föreslås att vårdavgiften reduceras under den tid som placering enligt 27 § LVM pågår. Länsstyrelsen bör inom ramen för sin ordinarie verksamhetstillsyn också följa hur överenskommelsen om insatser efter avslutad LVM-vistelse har efterlevts.

Utvärdering och resultatuppföljning av LVM-vård och efterföljande insatser

Statens institutionsstyrelse bör avsätta medel ur FoU-anslaget för utvärderingar av LVM-vården och efterföljande insatser. SiS bör dessutom genom en sekretessbrytande bestämmelse i LVM ges möjlighet att ta del av socialnämndens uppgifter om enskilda klienter efter LVM-vården för sin resultatuppföljning.

Befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande

Befogenheten att besluta om omedelbart omhändertagande enligt 13 § LVM skall ankomma enbart på socialnämnden och länsrätten. Polismyndighetens hittillsvarande befogenhet upphör. Tillämpningen och konsekvenserna av den nya beslutsordningen skall följas upp. När polismyn-

dighetens befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande upphör bör polisen få en uttrycklig befogenhet att ingripa för att säkerställa att ett beslut om omedelbart omhändertagande kan komma till stånd, eftersom det i vissa fall kan dröja något innan socialnämnden eller dess ordförande kan fatta beslut om omedelbart omhändertagande. En bestämmelse härom införs i polislagen. En polisman får enligt denna bestämmelse – under vissa förutsättningar – ta hand om en person som kan förväntas bli omhändertagen enligt LVM och överlämna denne till sjukhus.

Upphävande av beslut om omedelbart omhändertagande

Socialnämnden skall alltid ha skyldighet att upphäva ett beslut om omedelbart omhändertagande om det inte längre finns skäl för omhändertagandet. En sådan skyldighet skall finnas även om länsrätten har beslutat att omhändertagandet skall bestå. Tidsfrist vid underställning av beslut till länsrätten om omedelbart omhändertagande Underställning av beslut om omedelbart omhändertagande skall ske utan dröjsmål och senast kl. 12.00 första dagen efter beslutet om omhändertagande. Vidare skall beslutet upphöra att gälla om underställningen inte har kommit in i tid. Underställningen kan ske både skriftligen och muntligen. I första hand skall underställning ske skriftligen, men det muntliga förfarandet är en garanti för att inte tekniska problem med exempelvis en telefaxöverföring skall få till följd att omhändertagandet upphör. Om en ansökan om vård enligt LVM inte inkommer till länsrätten i rätt tid, föreslås att omhändertagandet, i likhet med vad som gäller enligt LVU, automatiskt skall upphöra.

Skyldighet att hindra patient att lämna sjukhus

När en klient inleder LVM-vården på sjukhus föreslås verksamhetschefen ha en skyldighet att vidta åtgärder för att hindra personen att lämna sjukhuset. Klienten skall kvarhållas i avvaktan på att denne kan överföras till LVM-hemmet. I likhet med i dag får behandlingsinsatser inte vidtas mot patientens vilja.

Klargörande av vad som avses med ”den sjukhusenhet där missbrukaren vårdas”

I 24 § LVM klargörs att verksamhetschefens skyldighet enligt bestämmelsen inträder så snart vårdtagaren har förts till en sjukhusenhet.

Om sjukhusvård som inledning av LVM-vården

Hälso- och sjukvården skall tillhandahålla inledande medicinsk bedömning och sjukhusvård när så är nödvändigt. Statens institutionsstyrelse kan svara för uppgiften i de fall hälso- och sjukvården inte kan fullgöra sin uppgift. Kostnadsansvar och andra frågor i samband därmed bör i första hand få sin lösning i samförstånd mellan Statens institutionsstyrelse och landstingen. Socialstyrelsen bör få i uppdrag att följa

utvecklingen, särskilt med avseende på omfattning och kvalitet av insatserna. Bilaga 1

En lagfäst proportionalitetsprincip

En proportionalitetsprincip införs i LVM med avseende på utövandet av de särskilda befogenheterna enligt 31–35 §§ LVM.

Särskilda befogenheter vid LVM-hemmen:

– Omhändertagande av otillåten egendom

Om sådan egendom påträffas som anges i 31 § första stycket LVM skall det finnas en skyldighet att på LVM-hemmet omhänderta sådan påträffad egendom.

– Provtagning vid misstanke om alkohol- och drogpåverkan o.dyl.

Förutsättningarna för när den enskilde är skyldig att underkasta sig provtagning enligt 32 a § LVM utvidgas så att provtagning skall kunna ske när som helst under tid som den intagne vistas på LVM-hem när misstanke uppkommer om att vederbörande kan vara påverkad av alkohol, narkotika eller andra otillåtna medel.

Vissa besluts överklagbarhet

Alla beslut som fattas av SiS i särskilda fall skall kunna överklagas till länsrätt.

Föreståndarnas beslutsbefogenheter

Föreståndarnas beslutanderätt enligt LVM upphävs, och i stället tillkommer beslutsbefogenheten Statens institutionsstyrelse.

Skärpning av anmälningsskyldigheten

I 6 § LVM läggs fast att anmälningsskyldigheten skall fullgöras genast om den anmälningsskyldiga myndigheten får kännedom om att en person kan antas vara i behov av vård enligt LVM.

Anmälan till Statens institutionsstyrelse i vissa fall

Bestämmelsen i 29 § LVM upphävs.

Kontaktsmannaskap enligt LVM

Bestämmelsen i 8 § LVM upphävs.

Någon särskild indikation för tvångsvård av gravida kvinnor med missbruk förordas inte.

Begreppet ”missbrukare”

Begreppet missbrukare är begränsande. Som en markering föreslår utredaren att begreppet inte används i LVM och annan angränsande lagstiftning. I stället föreslås att LVM utgår från begreppet ”person med missbruksproblem”.

Konsekvenser av förslagen

Förslaget i avsnitt 16.6 förutsätter att resurser tillförs Statens institutionsstyrelse. I övrigt bedöms förslagen inte föranleda några resurstillskott.

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av
missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:870) om vård av miss-
brukare i vissa fall

dels att 8, 28 och 29 §§ skall upphöra att gälla,

dels att rubriken till lagen samt 1–4, 6, 9–13, 15, 16, 18, 20, 21, 23–27,
30–32 a, 33 a, 36 och 43–47 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det skall införas sju nya paragrafer – 18 a, 18 b och 25 a §§
amt, närmast före rubriken Särskilda befogenheter, 30 a §, närmast före
rubriken Bestämmelser om handläggningen, 36 a §, närmast före rubri-
ken Bestämmelser om överklagande, 43 a § och, närmast före rubriken
Polishandräckning, 44 a § – av följande lydelse:

Lag om vård vid missbruk i vissa fall

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

De i 1 § socialtjänstlagen
(2001:453) angivna målen för
samhällets socialtjänst skall vara
vägledande för all vård som syftar
till att hjälpa enskilda människor
att komma ifrån missbruk av
alkohol, narkotika eller flyktiga
lösningsmedel. Vården skall bygga
på respekt för den enskildes själv-
bestämmanderätt och integritet och
skall så långt det är möjligt utfor-
mas och genomföras i samverkan
med den enskilde.

De i 1 kap. 1 § socialtjänstlagen
(2001:453) angivna målen för
samhällets socialtjänst skall vara
vägledande för all vård som syftar
till att hjälpa enskilda människor
att komma ifrån missbruk av
alkohol, narkotika eller flyktiga
lösningsmedel. Vården skall bygga
på respekt för den enskildes själv-
bestämmanderätt och integritet och
skall så långt det är möjligt utfor-
mas och genomföras i samverkan
med den enskilde.

2 §²

Vård inom socialtjänsten ges en
missbrukare i samförstånd med
honom enligt bestämmelserna i
socialtjänstlagen (2001:453). En
missbrukare skall dock beredas
vård oberoende av eget samtycke
under de förutsättningar som anges
i denna lag (tvångsvård).

Vård inom socialtjänsten *av en*
person med missbruksproblem ges
i samförstånd med honom eller
hennes enligt bestämmelserna i
socialtjänstlagen (2001:453). *Den*
enskilde skall dock beredas vård
oberoende av eget samtycke under
de förutsättningar som anges i
denna lag (tvångsvård).

¹ Senaste lydelse 2001:464

² Senaste lydelse 2001:464

För tvångsvårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i Bilaga 2 socialtjänstlagen, om inte något annat anges i denna lag.

3 §

Tvångsvården skall syfta till att motivera *missbrukaren* så att han kan antas vara i stånd att frivilligt medverka till fortsatt behandling och ta emot stöd för att komma ifrån sitt missbruk.

Tvångsvården skall syfta till att *genom behövliga insatser* motivera den enskilde så att *han eller hon* kan antas vara i stånd att frivilligt medverka till fortsatt behandling och ta emot stöd för att komma ifrån sitt missbruk.

4 §³

Tvångsvård skall beslutas, om någon till följd av ett fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk och vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller på något annat sätt och han till följd av missbruket.

Tvångsvård skall beslutas, om någon till följd av ett fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk och vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller på något annat sätt och han eller hon till följd av missbruket.

1. utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara,
2. löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv, eller
3. kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

Om någon för kortare tid ges vård med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård hindrar detta inte ett beslut om tvångsvård enligt denna lag.

6 §⁴

Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med *missbrukare* är skyldiga att anmäla till socialnämnden om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt denna lag. Detta skall dock inte gälla myndigheter inom hälso- och sjukvården i vidare mån än som följer av andra stycket.

Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med *personer med missbruksproblem* är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt denna lag. Detta skall dock inte gälla myndigheter inom hälso- och sjukvården i vidare mån än som följer av andra stycket.

En läkare skall göra anmälan till socialnämnden, om han i sin verksamhet kommer i kontakt med någon som kan antas vara i behov av omedelbart omhändertagande

En läkare skall *genast* göra anmälan till socialnämnden, om *han eller hon* i sin verksamhet kommer i kontakt med någon som kan antas vara i behov av omedel-

³ Senaste lydelse 2001:464

⁴ Senaste lydelse 1994:96

enligt 13 § eller vård enligt denna lag och han bedömer att denne inte kan beredas tillfredsställande vård eller behandling genom läkarens egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården.

bart omhändertagande enligt 13 § eller vård enligt denna lag och *han eller hon* bedömer att denne inte kan beredas tillfredsställande vård eller behandling genom läkarens egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården.

9 §⁵

När utredningen har inletts skall socialnämnden, om det inte är uppenbart obehövt, besluta om läkarundersökning av *missbrukaren* samt utse en läkare för undersökningen. Läkaren skall i ett intyg ange *missbrukarens* aktuella hälsotillstånd.

När utredningen har inletts skall socialnämnden, om det inte är uppenbart obehövt, besluta om läkarundersökning av *den enskilde* samt utse en läkare för undersökningen. Läkaren skall i ett intyg ange *den enskildes* aktuella hälsotillstånd.

10 §⁶

Av socialnämndens utredning skall framgå *missbrukarens* förhållanden samt tidigare vidtagna och planerade åtgärder. Av utredningen skall också framgå i vilket hem intagning kan ske och vilken vård utanför hemmet som planeras, om intagning sker.

Av socialnämndens utredning skall framgå *den enskildes* förhållanden samt tidigare vidtagna och planerade åtgärder. Av utredningen skall också framgå i vilket hem intagning kan ske och vilken vård utanför hemmet som planeras, om intagning sker.

11 §⁷

Anser socialnämnden efter utredning att det finns skäl att bereda någon tvångsvård, skall nämnden ansöka om sådan vård hos länsrätten.

Till ansökan skall fogas den utredning nämnden gjort och, *om det inte möter synnerligt hinder*, ett läkarintyg *om missbrukarens aktuella hälsotillstånd*.

Till ansökan skall fogas den utredning nämnden gjort och ett *sådant läkarintyg som avses i 9 §*.

Om ansökan inte innehåller läkarintyg eller om det behövs av något annat skäl, får rätten besluta om läkarundersökning.

12 §⁸

Har rätten beslutat om tvångsvård skall socialnämnden se till att beslutet verkställs genom att *missbrukaren* bereds vård i ett hem som avses i 22 § eller, i fall som avses i 24 § första stycket, på sjukhus.

Har rätten beslutat om tvångsvård skall socialnämnden se till att beslutet verkställs genom att *den enskilde* bereds vård i ett hem som avses i 22 § eller, i fall som avses i 24 § första stycket, på sjukhus.

⁵ Senaste lydelse 1994:96

⁶ Senaste lydelse 1994:96

⁷ Senaste lydelse 1994:96

⁸ Senaste lydelse 2001:464

Rättens beslut upphör att gälla, om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

Beslutet upphör också att gälla om, sedan vården har påbörjats den tid som enligt 21 § inte skall räknas som vårdtid, uppgår till sammanlagt minst sex månader i följd.

13 §⁹

Socialnämnden *eller polismyndigheten* får besluta att en *missbrukare* medelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att han kan beredas vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas på grund av att han kan antas få sitt hälsotillstånd allvarligt försämrat, om han inte får omedelbar vård, eller på grund av att det föreligger en överhängande risk för att han till följd av sitt tillstånd kommer att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

Kan socialnämndens beslut om omhändertagande inte avvaktas får beslut om omhändertagande fattas av nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om tvångsvård, får även rätten besluta att *missbrukaren* omedelbart skall omhändertas.

Socialnämnden får besluta att en *person med missbruksproblem* omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att *han eller hon* kan beredas vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas på grund av att *han eller hon* kan antas få sitt hälsotillstånd allvarligt försämrat, om han eller hon inte får omedelbar vård, eller på grund av att det föreligger en överhängande risk för att *han eller hon* till följd av sitt tillstånd kommer att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

När socialnämnden har ansökt om tvångsvård, får även rätten *på någon av de grunder som anges i första stycket* besluta att den enskilde omedelbart skall omhändertas.

15 §¹⁰

Har socialnämnden *eller polismyndigheten* beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet genast underställas länsrätten eller, om beslutet har fattats efter det att nämnden har ansökt om tvångsvård, den rätt som prövar frågan om vård.

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande skall beslutet *utan dröjsmål och senast klockan tolv första dagen efter beslutet om omhändertagande, skriftligen eller muntligen* underställas länsrätten eller, om beslutet har fattats efter det att nämnden har ansökt om tvångsvård, den rätt som prövar frågan om vård. Muntlig underställning får göras endast om särskilda skäl föreligger.

⁹ Senaste lydelse 1994:96

¹⁰ Senaste lydelse 1994:96

Har polismyndigheten fattat beslutet, skall myndigheten genast underrätta socialnämnden om sitt beslut.

Av underställningen skall framgå grunden för beslutet om omedelbart omhändertagande och de övriga omständigheter som är av betydelse för rättens prövning av om omhändertagandet skall bestå. Handlingarna i ärendet skall fogas till underställningen. Har underställningen skett muntligen, skall handlingarna i ärendet sändas eller lämnas till länsrätten så snart det kan ske.

16 §¹¹

I samband med att ett beslut om omedelbart omhändertagande underställs rätten skall *den myndighet som fattat beslutet*, om det inte möter hinder, låta den omhändertagne få del av handlingarna i ärendet samt underrätta honom om hans rätt att

I samband med att ett beslut om omedelbart omhändertagande underställs rätten skall *socialnämnden*, om det inte möter hinder, låta den omhändertagne få del av handlingarna i ärendet samt underrätta honom *eller henne* om rätten att

1. yttra sig skriftligt till rätten inom en viss angiven tid,
2. begära muntlig förhandling vid rätten och
3. av rätten erhålla offentligt biträde.

Myndigheten skall också upplysa *honom* om att rätten kan komma att avgöra målet även om yttrande inte lämnas.

Socialnämnden skall också upplysa *den enskilde* om att rätten kan komma att avgöra målet även om yttrande inte lämnas.

18 §

Om omhändertagande har beslutats enligt 13 § första eller andra stycket, skall ansökan om tvångsvård ha kommit in till länsrätten inom en vecka från det länsrätten meddelade beslut att omhändertagandet skulle bestå. *Har ansökan inte kommit in inom denna tid eller finner länsrätten att det inte längre finns skäl för omhändertagande, skall länsrätten upphäva beslutet om omhändertagande. Ett beslut om omhändertagande upphör att gälla när rätten avgör frågan om vård enligt denna lag eller om den omhändertagne häktas.*

Om omhändertagande har beslutats enligt 13 § första eller andra stycket, skall ansökan om tvångsvård ha kommit in till länsrätten inom en vecka från det länsrätten meddelade beslut att omhändertagandet skulle bestå.

¹¹ Senaste lydelse 1996:1645

18 a §

Ett beslut om omedelbart omhändertagande upphör att gälla

1. om beslutet inte har underställts länsrätten inom den tid som anges i 15 §,

2. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i 18 §,

3. när rätten avgör frågan om vård, eller

4. om den omhändertagne häktas.

18 b §

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, skall socialnämnden omedelbart besluta att detta genast skall upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av rätten.

20 §

Tvångsvården skall upphöra så snart syftet med vården är uppnått och senast när vården har pågått i sex månader (vårdtid). Vården skall anses påbörjad när *missbrukaren* på grund av beslut om omedelbart omhändertagande eller tvångsvård inställt sig vid eller förts till ett hem som avses i 22 § eller ett sjukhus. Vården upphör genom beslut om utskrivning enligt 25 §.

Tvångsvården skall upphöra så snart syftet med vården är uppnått och senast när vården har pågått i sex månader (vårdtid). Vården skall anses påbörjad när *vårdtagaren* på grund av beslut om omedelbart omhändertagande eller tvångsvård inställt sig vid eller förts till ett hem som avses i 22 § eller ett sjukhus. Vården upphör genom beslut om utskrivning enligt 25 §.

21 §

Som vårdtid räknas inte den tid då *missbrukaren*

1. olovligen vistas utanför ett hem som avses i 22 § eller
2. är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt.

Som vårdtid räknas inte den tid då *vårdtagaren*

23 §¹²

För *missbrukare* som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas LVM-hem som är anpassade för sådan tillsyn.

För *vårdtagare* som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas LVM-hem som är anpassade för sådan tillsyn.

¹² Senaste lydelse 1993:3

Vården skall inledas på sjukhus, om förutsättningar för sjukhusvård är uppfyllda och det anses lämpligt med hänsyn till den planerade vården i övrigt

Om någon behöver sjukhusvård under vårdtiden, skall han beredas tillfälle till sådan vård. Verksamhetschefen för den sjukhusenhet *där missbrukaren vårdas* skall se till att socialnämnden eller *den som förestår vården vid LVM-hemmet* genast underrättas, om *missbrukaren* önskar lämna eller redan har lämnat sjukhuset. Verksamhetschefen får besluta att *missbrukaren* skall hindras att lämna sjukhuset under den tid som behövs för att säkerställa att *missbrukaren* kan föras över till ett LVM-hem.

Om någon behöver sjukhusvård under vårdtiden, skall han *eller hon* beredas tillfälle till sådan vård. Verksamhetschefen för den sjukhusenhet *dit vårdtagaren förts* skall se till att socialnämnden *eller Statens institutionsstyrelse* genast underrättas, om *vårdtagaren* önskar lämna eller redan har lämnat sjukhuset. Verksamhetschefen *skall* besluta att *vårdtagaren* skall hindras att lämna sjukhuset under den tid som behövs för att säkerställa att *vårdtagaren* kan föras över till ett LVM-hem.

25 §

Om beslut har fattats om tvångsvård eller omedelbart omhändertagande enligt denna lag skall Statens institutionsstyrelse efter anmälan av socialnämnden anvisa plats i ett LVM-hem.

Om intagning i och om utskrivning från ett LVM-hem beslutar *den som förestår vården vid hemmet. Den som förestår vården vid ett LVM-hem* får besluta att en intagen skall flyttas till ett annat LVM-hem, om det anses lämpligt från vårdsynpunkt *och Statens institutionsstyrelse medger det.*

Om intagning i och om utskrivning från ett LVM-hem *beslutar Statens institutionsstyrelse. Statens institutionsstyrelse* får besluta att en intagen skall flyttas till ett annat LVM-hem, om det anses lämpligt från vårdsynpunkt.

25 a §¹⁴

I samråd med den enskilde bör Statens institutionsstyrelse och socialnämnden träffa en överenskommelse om vilka insatser som skall ges den enskilde under och efter vårdtiden.

Överenskommelsen bör träffas så snart som möjligt efter det att vården har påbörjats

26 §

Den som förestår vården vid ett LVM-hem skall fortlöpande hålla *Statens institutionsstyrelse* skall fortlöpande hålla socialnämnden

¹³ Senaste lydelse 1996:797

¹⁴ Senaste lydelse 1993:3

socialnämnden underrättad om hur vården framskrider och samråda med nämnden i alla frågor av vikt. Före överflyttning till ett annat hem och före utskrivning skall samråd alltid ske.

27 §

Den som förestår vården vid ett LVM-hem skall, så snart det kan ske med hänsyn till den planerade vården, besluta att den intagne skall beredas tillfälle att vistas utanför LVM-hemmet för vård i annan form.

Socialnämnden skall se till att sådan vård anordnas.

Om förutsättningar för vård i annan form inte längre föreligger, får *den som förestår vården vid LVM-hemmet* besluta att *missbrukaren* skall hämtas tillbaka till hemmet.

30 §

Socialnämnden skall aktivt verka för att den enskilde efter vårdtiden får bostad och arbete eller utbildning samt se till att han får personligt stöd eller behandling för att varaktigt komma ifrån sitt missbruk.

30 a §

Statens institutionsstyrelse skall följa upp verksamheten enligt denna lag. Uppföljningen skall omfatta tiden såväl under som efter avslutad vård.

Socialnämnden skall till Statens institutionsstyrelse lämna de uppgifter om enskilda som Statens institutionsstyrelse behöver för att fullgöra den skyldighet som följer av första stycket.

31 §¹⁵

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem får inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika,

¹⁵ Senaste lydelse 1999:51

flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. *Han får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet.* Påträffas sådan egendom som nu angetts, *får* den omhändertas.

flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Påträffas sådan egendom som nu angetts, *skall* den omhändertas.

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom, får den omhändertas.

32 §

Om det anses påkallat, får den som vårdas enligt denna lag kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när han kommer till LVM-hemmet, för kontroll av att han inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Om det anses påkallat, får den som vårdas enligt denna lag kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när han eller hon kommer till LVM-hemmet, för kontroll av att *den enskilde* inte bär på sig något som han *eller hon* inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom *eller henne*.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

32 a §¹⁶

Den intagne är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning, *vid ankomsten till LVM-hemmet och i samband med vistelse i annan form enligt 27 §,* lämna blod-, urin- eller utandnings-

Den intagne är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker,

¹⁶ Senaste lydelse 2001:464

prov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

33 a §¹⁷

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal samt ta emot besök i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock förvägras telefonsamtal och besök om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. *Beslut om inskränkning i rätten att föra telefonsamtal och ta emot besök fattas av den som förestår vården vid hemmet.*

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal samt ta emot besök i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock förvägras telefonsamtal och besök om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag

36 §¹⁸

Har alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 31 eller 35 § eller påträffats inom ett LVM-hem utan att det finns någon känd ägare till dem, skall *den som förestår vården vid hemmet* låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som erhålls vid försäljning tillfaller staten.

Har alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 31 eller 35 § eller påträffats inom ett LVM-hem utan att det finns någon känd ägare till dem, skall *Statens institutionsstyrelse* låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som erhålls vid försäljning tillfaller staten.

¹⁷ Senaste lydelse 2001:464

¹⁸ Senaste lydelse 1999:51

Detsamma skall gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befatning med narkotika. Bilaga 2

36 a §

Tvångsåtgärder enligt 31–35 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, skall de användas.

43 §¹⁹

Beslut om omhändertagande enligt 13 § gäller omedelbart.

Beslut om överflyttning enligt 25 § tredje stycket får förordnas att gälla omedelbart, om det behövs från vårdsynpunkt. Andra beslut av den som förestår vården vid ett LVM-hem gäller omedelbart.

Rätten får förordna att beslut som rätten har meddelat skall gälla omedelbart.

43 a §

I 25, 27 och 36 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 31–35 §§ av Statens institutionsstyrelse. Beslut om överflyttning enligt 25 § tredje stycket får förordnas att gälla omedelbart, om det behövs från vårdsynpunkt. Andra beslut av Statens institutionsstyrelse gäller omedelbart om inte något annat förordnas.

44 §²⁰

Beslut av den som förestår vården vid ett LVM-hem får överklagas av den enskilde hos länsrätten, om beslutet

1. gäller överflyttning eller avslag på begäran om utskrivning enligt 25 §,

2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a föra

¹⁹ Senaste lydelse 1995:1317

²⁰ Senaste lydelse 2003:416

telefonsamtal eller ta emot besök,

3. gäller vård i enskildhet eller avskildhet enligt 34 §, eller

4. gäller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Andra beslut enligt denna lag av den som förestår vården vid ett LVM-hem får inte överklagas

Beslut om läkarundersökning enligt 9 § eller 11 § tredje stycket får inte överklagas.

Beslut om omhändertagande enligt 13 § första eller andra stycket får inte överklagas. Överklagande av rättsens beslut om omhändertagande enligt 13 § tredje stycket är inte inskränkt till viss tid.

44 a §

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag i särskilda fall får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten

45 §²¹

Polismyndigheten skall lämna biträde för att

1. på begäran av socialnämnden eller rätten föra en *missbrukare* till en beslutad läkarundersökning, 1. på begäran av socialnämnden eller rätten föra *en person med missbruksproblem* till en beslutad läkarundersökning,

2. på begäran av socialnämnden föra den som skall beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem eller sjukhus,

3. på begäran av verksamhetschefen i fall som avses i 24 § tredje stycket föra den som skall beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem, samt

4. på begäran av *den som förestår vården vid ett LVM-hem* efterforska, hämta eller förflytta någon som skall tas in i hemmet eller som vårdas där med stöd av denna lag. 4. på begäran av *Statens institutionsstyrelse* efterforska, hämta eller förflytta någon som skall tas in i hemmet eller som vårdas där med stöd av denna lag.

46 §²²

Är någon som har beretts stöd med vård med stöd av denna lag misstänkt för brott, för vilket inte föreskrivs strängare straff än 1. Är någon som har beretts stöd med vård med stöd av denna lag misstänkt för brott, för vilket inte föreskrivs

²¹ Senaste lydelse 1996:797

²² Senaste lydelse 2001:487

fängelse i ett år och som hör under allmänt åtal, samt har brottet begåtts innan vården påbörjades eller under vårdtiden, skall åklagaren pröva om åtal lämpligen bör ske. *Den som förestår vården vid det hem där den misstänkte vårdas* eller, om vården har upphört, socialnämnden skall därvid höras om det inte är obehövt.

strängare straff än fängelse i ett år och som hör under allmänt åtal, samt har brottet begåtts innan vården påbörjades eller under vårdtiden, skall åklagaren pröva om åtal lämpligen bör ske. *Statens institutionsstyrelse* eller, om vården har upphört, socialnämnden skall därvid höras om det inte är obehövt.

47 §²³

Med socialnämnden avses i denna lag socialnämnden i den kommun som enligt 2 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) har ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp som han behöver. Att överflyttning av ärenden till en annan socialnämnd kan ske i vissa fall framgår av 16 kap. 1 § socialtjänstlagen. Beslut om tvångsvård enligt 5 § och med anledning av omhändertagande enligt 13 § fattas av den länsrätt inom vars domkrets den ansvariga kommunen är belägen. Den länsrätt som meddelade beslutet om vård beslutar också i frågor som avses i 44 § första stycket.

Med socialnämnden avses i denna lag socialnämnden i den kommun som enligt 2 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) har ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp som han *eller hon* behöver. Att överflyttning av ärenden till en annan socialnämnd kan ske i vissa fall framgår av 16 kap. 1 § socialtjänstlagen. Beslut om tvångsvård enligt 5 § och med anledning av omhändertagande enligt 13 § fattas av den länsrätt inom vars domkrets den ansvariga kommunen är belägen. Den länsrätt som meddelade beslutet om vård beslutar också i frågor som avses i 44 a § första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

2. Beträffande beslut om omedelbart omhändertagande som fattats före lagens ikraftträdande gäller bestämmelserna i 15, 16 och 18 §§ i dess tidigare lydelse. Bestämmelserna i 18 a § och 18 b § skall inte tillämpas på beslut om omedelbart omhändertagande som fattats före lagens ikraftträdande.

3. Beslut som före lagens ikraftträdande fattats av den som förestår vården vid ett LVM-hem skall vid tillämpningen av denna lag anses fattade av Statens institutionsstyrelse. Beträffande rätten att överklaga sådana beslut skall dock bestämmelserna om överklagande i dess tidigare lydelse alltjämt tillämpas.

Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs i fråga om polislagen (1984:387) att en ny paragraf – 12 a § – skall införas av följande lydelse.

²³ Senaste lydelse 2001:464

12 a §

Bilaga 2

Om det finns skälig anledning anta att någon skall omhändertas med stöd av 13 § lagen (1988:870) om vård vid missbruk i vissa fall och kan socialnämndens beslut om sådant omhändertagande inte avvaktas med hänsyn till att det föreligger en överhängande och allvarlig risk för att den enskilde kommer till skada, får den enskilde tas om hand av en polisman för att genom dennes försorg skyndsamt överlämnas till sjukhus. Bestämmelserna i första stycket innebär ingen inskränkning i möjligheterna att omhänderta en person enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

Remissinstanser till betänkandet Tvång och förändring – rättssäkerhet, vårdens innehåll och eftervård (SOU 2004:3)

Bilaga 3

Justitieombudsmannen, Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall, Länsrätten i Stockholm, Länsrätten i Skåne, Länsrätten i Värmland, Länsrätten i Västernorrland, Länsrätten i Jönköping, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande Rådet, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Statens institutionsstyrelse, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SORAD), Stockholms universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet, Botkyrka kommun, Stockholms stad, Sundbybergs kommun, Södertälje kommun, Norrköpings kommun, Växjö kommun, Helsingborgs kommun, Kristianstads kommun, Mölndals kommun, Trollhättans kommun, Kristinehamns kommun, Karlskoga kommun, Örebro kommun, Faluns kommun, Sundsvalls kommun, Umeå kommun, Luleå kommun, Uppsala läns landsting, Hallands läns landsting, Landstinget i Västra Götaland, Värmlands läns landsting, Jämtlands läns landsting, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Föreningen Sveriges socialchefer, Svenska Psykiatriska föreningen, Svenska Rättspsykiatriska föreningen, Svensk förening för beroendemedicin, Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Sammanslutningen för Sveriges Juridiska Byråer (SJB), IOGT-NTO, Verdandi. Kvinnoorganisationernas samarbetsråd i alkohol- och narkotikafrågor (KSAN), Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle (RNS), Föräldraföreningen Mot Narkotika (FMN), Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN), Riksförbundet för hjälp åt narkotika- och läkemedelsberoende (RFHL). Brukarföreningen, Rainbow Sweden, Föreningen Skyddsvärnet, Hassela Solidaritet, Kriminellas revansch i samhället (KRIS), Nätverket mot socialt utanförskap, Svenska narkomanvårdsförbundet.

Remissinstanser till promemoria med förslag till
ändringar i lagen (1990:52) med särskilda
bestämmelser om vård av unga (LVU)

Bilaga 4

Kammarrätten i Sundsvall, Länsrätten i Stockholm, Länsrätten i Skåne,
Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Svenska Kommunförbundet.